

ATV
6

AGIRE'TAR TOMA
(BARENSORO)

GAZIGOZOAK

Gayak:

"LORETI"-(maitasun-edestia); irakurgai ariñak;
irudipen-jolasak; eta idazlanak

BILBAO'N
VERDES-ATXIRIKA'TAR E'RENEAN
Bidaikale, 9
1933

M. 2972
R. 10

A.T.U.
6

AGIÑE'TAÑ TOMA
(BAÑENSORO)

AURETZA

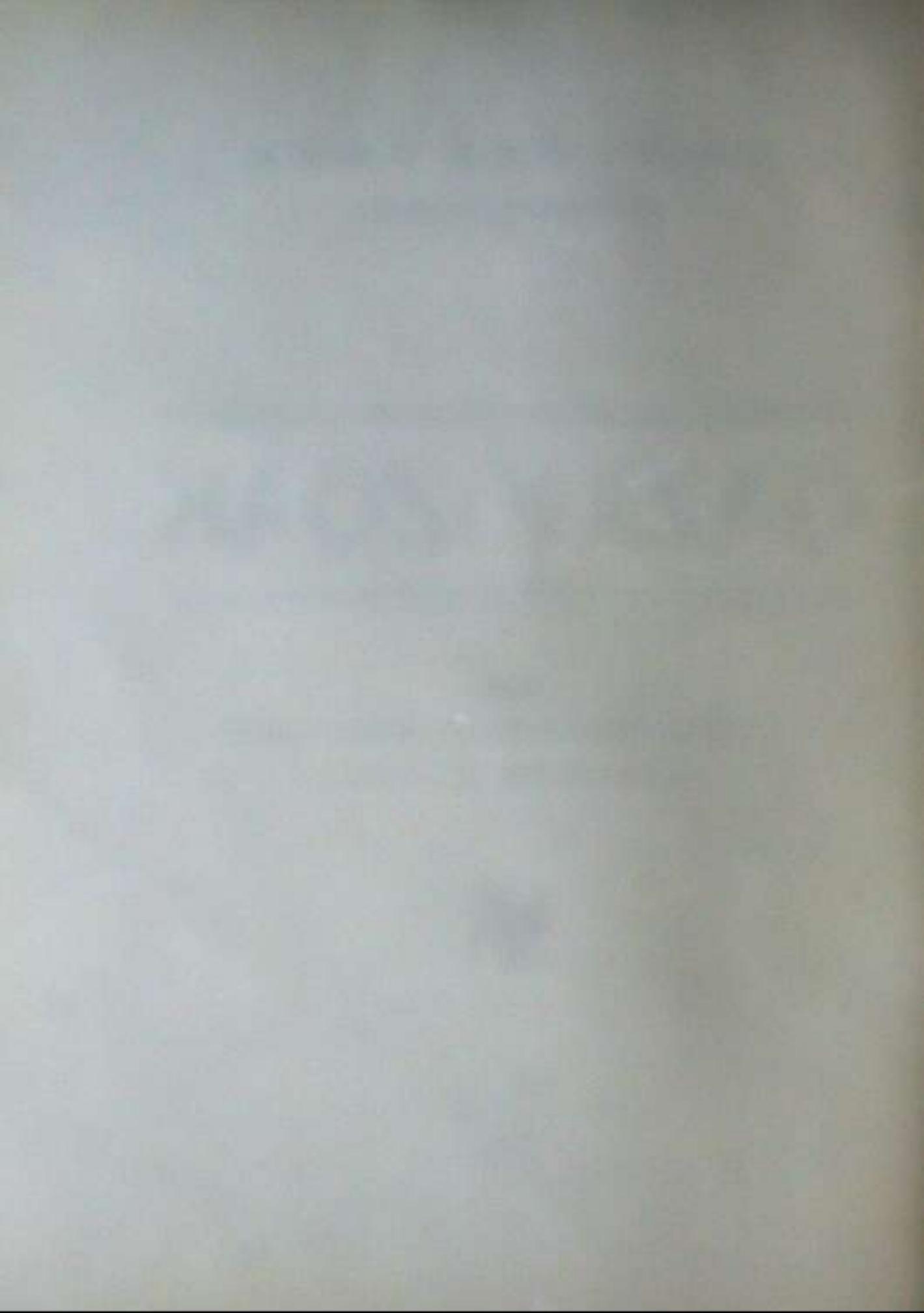
GAZIGOZOAK

Gayak:

"LORETI"-(maitasun-edestia); irakurgai ariñak;
irudipen-jolasak; eta idazlanak

BILBAO'N
VERDES-ATXIRIKA'TAÑ E.'RENEAN
Bidaikale, 9
1933

AURE-ITZA

Jatoriz dira gizonak jakitearen eta irakurtzearen zale. Egurastaldikoan ere irakurgoyetara doaz geyenetan. Atsegiñaren bila. Jolasbidetzat.

Gai ariñak nai izaten ditue olakoetan. Irudipen-lan loratsuak. Ez idazli astun nekagañiak. Ez legar-tartean belaunak uratuz ibili beañoak. Edestiak, ipuñak, kondairak eta gertiduriak ditue atsegiñen.

Erderaren barutira doakiguz maiz gure irakurleak. Sail medañoak baita euzko-elertiaren barutia. Lipa baterako beste ez izan euzkel-belardietako laña. Ortixek darakarkio erderak gure mintzaerari kalterik aundiena. Antzokietan, zineetan eta gertirudietan erdera, eregingai apañaren gisan agertzen yakun bitartean, lotsati ta kiki jokutzen da euzkera.

Gaitasunik ez al-dau, ba, gure ele onek nunai aurpegi dirdaitsuz eta urezko soñezkoz andere azaltzeko? Ez al-legike gureak beste edozein elek dagikeana? Bai, bein. Geurok dogu euzkeraren zarpiltasunaren

ogena. Euzkel-idazleai dagokie elerti-bideetan bafena izkuntza eskutik txairo eruatea.

Gaurko irakurleen agoak idazkera giara eskatzen dau. Bai ere, ordea, zailua. Buruari neke iañirik sortu-arazi gabe, biotza biziki zatatzen dauna. Irakurlearen jakinmiña ase arte, gogoa gainbera iristaka daruana. Ofenbeste ba-dagikee gaurko euzkel-idazleak, nik uste.

Uri ziran oraintsu euzkel-idazlanen irakurleak. Ugaritu dira. Geroago ta geyagotuz doaz, gañera. Idazleak ere erne diardue lanean. Amaika idazti eder argitaratu ditue lengo urtean. Ofatio, egin dabena baño geyago da dagikeena.

Nire semetxoa da gaur argira ausarta datořana. Adiskide zintzoen esanak alzatu dau. Ez uste, ajolagabe datořanik. Ba-dakař biozpean bilduř-kiliaren zimikoa. Gaurko irakurleak aosapai minbera dabe. Makařak eta baltzuneak bereala oartzen dituana. Antola, bada, nora, oan, semetxo.

Or doakizu, irakurle, nire lenengo kutuna. Ařera maitekořa ba'dagiozu, ez da azkenengoa izango.

LORETI

(MAITASUN - EDESTIA)

LORETI

I

GAZTELU ZURIKO ANDERETXOA

Menditarteko zokondo zabal batean itxasaldera luzatuz doa Irizá. Uriaren biotzetik asko urindu barik, itxasora bidean ezkeretera, gaztelu edef bat begiztatzen dau bidaztiak. Iru tofe ditu. Zuriz jantziak irurak. Ate-tiko orma guztiak ere zuriaren zuriz, ez ete-dira eduf-autsez zurizkatua? Orzkabietan, eguerdiko eguzkiaren galdapean, leyafezko jauregia dirudi. ¡Ainbesteraño dizdiztatzen da!

Oraindik urte asko ez dirala, zaldun aberast bat iritxi zan urira. ¡Oi, Irizá'eko atso beriketariak! Bai dozubezala min gaiztoak. Aterik ate atsoak iñoenez, dirutza izugaria ekañan zaldunak Amerika'tik Gizon baltzen salerosketan irabazia. Osasun barik etofan, ordea. An jasaniko zikoizkeriak eta baraufak nolabaitan gozatu nairik eregi eban gaztelu zuria. Alarguna zan. Bere alaba bakañaz beste, ez eban lagunik. Zokokeriari zearo emona zan. Bakartia. Gazteluaren eskuiko dofe-goenean emon oi eban astia luzaroan eguzkiari ta itxa-

soari buruz. Gaitzak batpatean oro gainditu eban eta il zan.

Aren alaba bakafarentzat izan zan ondare ugaria. Loreti'rentzat. Umezurtz lotu zanez geroztik, amaika zaldun gazte igaroak ziran gaztelu zuriaren aurretik. Basakatua olotegira sayets-biurika uferatu oi danez. Zalan-tza bizian. Anderetxoaren biotza maitemindu nairik. Aren ufe-metak aokada batean iretsiteko asmoz. Ba-ziran Madrid'tik bertatik joaniko zaldun garatuak ere.

Izan ere gizon gosetienaren galea atsetzeko beste bai zan Loreti. Biotza eztenkatzako laingo ondasunak bai zitun soñean eta gogoan. Orzkarbiaren urdiña begietan. Kerexaren gofia ezpanetan. Ufe-autsez bitxiztaturiko mataza bureztuntzat. Lerden eta garatu soña. Iribafeari esia askatzean, erion agotik leya-bitxizko karkara zoragafia. Aspalditik, ordea, ez eban inork aren aurpegiñoan ifirik oartu. Ituntasunak oñazetua erabilan. Nundik sortu zan, bada, oñazearen itufia? Ixo, nire ezpanak! Edestiaren ariak asetuko dausku garayan jakinmiña.

Bits utsa ziran, ofatio, Loreti'ren gogoko ondasunen ondoan, soin-edertasunak. Usamukea bezain ikarati zan. Arkumetxoaren gisan garbi ta apal. Elizkoya, etxezalea, eskuzabala ta langilea. Etzebiltzan okef gai onetan Iritza'ko atsoen min-artaziak.

Gaztelu zurira agertu ziran zaldun afoak ezetz birila eruan eben. Ufe dirdayak liluraturik eruazala ara igafi nunbait Loreti'k? Edota bestela, ari-koskoñen battez, ez ete-eban aldatu biotz-kuskua? Edozein andereñoen gogoa betetzeko adiñako mutil gazte yoriak

azalduak ziran jauregiaren aufera. Ala ere, ez eban iñork igitu Loreti'ren gogo. Nork ezagutu emakumearen biotz-osiña? Nork igafi gaztien biozkadai?

Ixo, ordea, irakufle. Ez nire ezkutua aizatu. Ezpai dau iñork ixilpekoaren bafirik. Beronelaxen dirau autson-tziaren bafuko auspean txingafak sutan, iñortxok oartu ere gabe. Ez, bada, orain aizatu, irakufle, nigandik ur-teniko ezkutua.

Aintzinatik maitemiñaren gaitzak joa dabil Loreti'ren biotzondoa. Oñaze bizia dakartson gaitza. Ez izan bere maitasunak erantzunik maitearen gogoan. Mukerkeri ofek darakarkio aurpegira zurbiltasuna. Baita begion-doetako ugelduak ere. Bai ere, agian, gabeko esnaldiak.

Bai al-da eguzkiaren bean ezkutu ofen bafirik daun gizonik? Bai; ba-da. Bat bakafa, ordea. Nor da ofenbesteko zorionaren jaube? Nor dala uste dozube Loreti gaxoaren adiskide bakan ori? Ara.

Afitu zadize inguratzen nozuen sagasti zoragafiok. Ixildu nire alboan egotxoak igituz xirxirka ari zarien kirkirak. Eten egizue, txoriak, nire buruaren gañetik daruazuen ego-ukaldia. Geldi ta ixil guztiok. Ezpai dauste, bestela, sinestuko edesti afigafi au.

Aurki maldañ-gora gaztelu-aldera atsanka ikusiko dogun agura zarpilkatu ta eskale zarkina da gaztelu zuriko ezkutuen jaube ixila. Zelaiko ateondoetan eska-learen otoi-marmaria entzun orduko, artegatasunez egon eziñik dogu anderetxo maitemindua. ¿Nork tinkarizi olakoetan Loreti'ren biotzean taupaka eroak?

Onenbestekoz, asi gadizan, arilkaya eskupean dogu-larik, ari-mataza biufia egoki ariltzen.

II

MAITEARETZAZKO BAÍEN EKARLEA

Afatsaldeko zortzirak dira. Uda-egun kiskalgafi baten ilunabafa. Ilun-auferko ozkiñi atsegiñak eltxo-mulko ugariak atera ditu zugazpeetatik pirurika etengabe. Kifinka latza dagie saraspean txitxafak. Gizonen oinpean bizi diran zomofo-talde ikusgaitzaren bizi-otsa datoñku belafi-zulora.

Aruntzago, bañiz, azkenengo ifipaña bialduz doakigu, gaurkoz, ilunabafaren magalean eguzkia. Odolkusko ikaragafia dirudi itxasgañean goñiaren goñiz. Izpi goñiak uñez margoztatzen dabez gaztelu zuriaren iru doñeak.

¡Ixo! ¿Nor da baratzako zugazpetik etxealdera doan emakumetxo pertxeta? Alboetatik inguratzen daben loreak buru-makurka agurkatzen dabela esan bear. Ez al-dirudi amaika bider gaztetan irudipenean amestu dogun eñegin-gai liluragafia? Zurizko jantzia darua soingañean. Aurpegia zurbil. Eskuak margul. ¡Oii! Lañosa goñi bat dagerkio esku-tartean. Ez al-dau odol-zauriaren antza eskuazpi zurbilean? Zokondoko bidera zuzentzen ditu begiak urduri ta kezkatu. Norbaiten zai dago atsege, nunbait.

Afurdiñezko zurubiak ditu gazteluak auferko sarean. Ara doa Loreti biotzaren bultzadari erantzunaz. Mutiltxo bat oztopatzen dau bidean. Loreti'ren mirabea da. Beltzerana. Amabi urte ditu. Jokintxo da bere izena. Eun eguzkialdik beztakatu dabelako, ordea, uri-

tañak «Beltxa» deitzen dautsoe. Iru urte daruaz gazte-luan mirabetzan. Alai ta zoriontsu bizi da. Izan al-legike etxeakoandre bigunagorik? Bere amak ere e'leuke ark baño maitekigo erabiliko. Loreti'ren agindu ariñak lasterka betetzea beste zeregiñik eztau jauregi bañuan.

A! Bai. Ba-dau beste eginbeaña. Gogokoa, ordea. Berak aukeraturiko zeregiña. Zeregin gozoa. Birigañoai kantu-leloak irakastea. Bidegañokumea dau orain ikasle. Lelo polit bi ikasi dautsozana. Ziztula ta ziztuka jardunaren buruz, irakasten dautse. ¡A poza Jokintxo'rena!

—Jokintxo!

—Agindu bekit nire andere onak—darantzutso mutilak aringa zutiturik.

—Zergatik darabiltzuz ofelan beti txoriñoak ziztaka naigabetuz?

—Naigabetuz? Nork maite legikez txoriak nik beste? Nork nik baizen kutunki erabili?

—Kayola bañuan loturik daukazuz, ordea. Ez al-lebilkez atsegiñago mendi-zeaf egazka?

—Eiztariak, ordea? Miruak, ordea? Nire eskupean eztabe galtzoririk. Nun izan legikie ni baño laguntxo oberik? Birigañotxo onek ondo dakiana da ori. Atea zabalduki ere, ementxe esku-txokoan kuzkurtuko litza-ket ego-ikaraz.

Au jalki bitartean, esku-azpiaz bigunki igortzikatzen eban mutiltxoak txoriñoa. Onek, bañiz, eskupean ego-año kuzkurtuz, emeki mokokatzen eutson gazte-txoari esku-azala. Ikusgai begiragaña zan benetan.

Iñi gozoz egokien Loreti begira. Urduritasuna bare-tu yakola esan eitekean. Sakonaldera ustegabeen burua

urbiltzean, ordea, ara zelan il yakon ezpantartean ifiño zoragaía. Beatz-mutuía azpikaldeko ibaí-bafenera zuzenduz, diñotso otseintxoari:

—Ara nun datoían zure aita. Zoaz zaldien tegira lasterka. Artu mandako gofixta ta zoakioz aitari bidera. Ez aitzu mandakoaren bizkaí-ganerako bigungaría.

Anderearen agindua entzun orduko, jauzi bizkoíez uñindu da Jokintxo. Askatu dau mandoa; lotu ugelez bizkaíaren biran artilezko lastairatxo biguna ta an doa gainbera tximista bezela zaldian zalko.

Goakiozan, ordea, aúetik eskale arlotearen bila. Maltzuí utsa izanda, eguzkiaren kiskalbeaía atertu arte, érekondoko itzalperen batean egona da orain arte. Eltxoen ziztada miñak eraiki-arazi dabe. Dakarzan bafien zai norbait kezkatu dagoala jakin agureak; jakin Loreti' ren kupiak. Ala ere, aren oñazeak ez dautsoe, gaurkoz beintzat, biotza asko kezkatu. Gazteen maite-oñazeak «patxaran» artu-beaíekoak ei-dira. Ez uste, oíaatik, serbitzari makala danik. Zindotasun zuía dautso gazteluko andereari. Zartzaroak zerbait belaxkatu dau ta nagikerira darua soñak oargabean. Ez da besterik.

—Noizpaitan usnatu nozuenian, ainbestean nok. Lo al-zegoen mandakoaz orain arte ez azaltzezo?—jaurtitzen dautso marmarka semeari.

—Lo gu? Ez al-gara, ba, beti erne ta esnaa ibili oi gareanak?

—Jatsi adi arin eta lagundu egistak zaldikoaren gañera igotzen. Zangoak gero ta areago astunduz eta baldartuz yoatazak-eta.

—Tira. ba. Igo lenengoz ormagain onétara. Ara

emen gure mandako gofixta otxan-otxan zure zai.

Soin andikoa zan agura zarpila. Azta astunaren azpian zerbait kakotu zan xaldikoaren bizkañ-ezufa. Bizkoñ ekin eutson, ofatio, maldañ-gora.

Pañe-karkara zirikarazteko gisan yoyan gure gizona. Aizealdiak eragiten dautson pagoburu mardula zirudin balantzaka. Zango luzeak zintzilika. Korostizko makilaz mandoari gibelera jipoika. Ta marmañ-otsa etengabe ixuriz.

Efege bat baño zutiago ta afoago eldu zan jauregira. Nor bere etxean sartu oi danez, sartu ere. Egunero gazteluan sartu-irtenka bai'lebilan bezela, ezkutatatu zan bañengo itzalean. Solairu dirdaitsuan ots lazkaña egien agurearen oski ufatuak.

Otsein apain batekin topo egin eban sañeran. Mukerñ-kiñu ariña egiñaz besteratu eban burua arek. Baita zakuñ amofatuarengandik baño zailuago igesegin ere. Marmañ bizian agureak jalki eutson: «Lepa-zintzufeñan aztapañak eransten ba'dauataz, egundoko egun gofia izan beañean az, txalu ori». Eta marmañ-jario asañean ukakilari eragiñaz, asi zan zurubiaren goenera igotzen. Gorostizko makilaz dangateko izugafia ateratzen eban añurdiñean.

Bai eban, nunbait, leendik gaztelu-bañengo ibilbideen bañi. Artez zearkatu zituan igaro-bideak. Azkenik izketa-gelatxo apain baten ateburuan tink egin eban. Txapela erantziz, sartzeko baimena eskatzeko unean egoalarik, bañutiko abots ozen gozo bat entzun zan.

—Sar zaitez, Otxoa. Itxi atea atzetik... Jañi emen, atsedeen beañian zara-la.

Zalantza bizian burua gibelera urbilduz sartu zan eskalea. Loreti'k eskeñi eutson oyalezko arki zabalari bultzatuz, baztereko aulkitxo batean jesafi zan.

—Jaungoikoak bekio gau on anderetxo onari. Zorigaiztokoa ni, bafi itunen ekarle beti. Sekulako oñazea dakart biozpean.

Aiztoz mataila zulatu izan ba'leutsoe be, ez eban Loreti'k arpegi-kiñu garatzagorik egingo. Biotz-nai-gabe ikaragaña! Agurearengana uferatu zan naigabez afenga.

—Jalki, jalki arin eriotza lekardaken itza.

—Ez estutu, afen, gazteño. Baretu biotza. Zelan edestu negikez, bestela, dakardazan izpañak?

—Ain baltzak al-dira, ba, dakaftzuzan albistak? Ufatu lenbaitlen nire biotza! Ixuri zapañadan zorigaitza nire gain!

—Zure gogoa zerbait gentzatu artean, ez da nire bañendik ezer irtengo. Etzagoz ezer entzuteko eran.

—Egia da. Gaindituko dot biozmiña. Itzegin al-dozu Imanol'ekin?

—Bai.

—Ez al-dautzu niretzat ezer esan? Ez al-dau niretzako oroitzapenik azaldu?

—Naiko zeregiña ba-dau bere burugabekerien ondorenak jasaten. Obe litzaizuke aren izena oro aitzu. Gaiztakeriari zearo emana bai dago. Senditik zakufaren gisan jaurtia. Etxetik atera eban ondarea ondatu dau. Gexoetxe batean dago, erukari utsa, osasun gabe eta ondasun gabe.

—Nun dago, ba, gizajoa? Noakion ara lenbaitlen.

Senideak eta adiskideak ufuindu dabenean, neuri dago-
kit esku gozoz beartsua zaitzea. Noakion aringa. Nun
dago gaxoa?

—Biafitz'en. Araño joana naz aren ufatsai jafaituz.
Gurasoen ondarea eskuratu ebaneko, uri ofetara jo
eban atsegin zoroen bila. Gazte ikasigabearen ero-
keria. Lapurkatu dautsoez ufeak joko-etxeetan. Oker-
kerian galdu dau osasuna. Gaiztakeriak gainditu dautso
gogoa. Obe yatzu aren oroitzapena burutik betiko
uxatzea.

—Oso gaizki al-dago?

—Bai. Il zorian.

—Biar bertan noa, ba, ara. Nire izena ezpa'da be,
begi beintzat agoan Jaungoikoaren izena. Begi bein-
tzat adiskide on baten laguntza. Begi, beintzat, lagun-
tzale zoli bat alboan.

Onetan, ormako txifiñera eskua luzatuz txifin-kus-
kua bifitan estutu eban. Aurki azaldu zan zangarteka
Balendiñe, neskame ernea.

—Balendiñe, gertu egizuz gaur gabean nire zofo-
toak eta sareak. Tolestu ta eratu jantziak. Gertu bi-
derako tresnak. Biar ibilaldi luze bat egin beañan
gara-ta.

Eskale zafastrakoagana urbilduz, diñotso ondoren:

—Otxoa, ba-zoakez zu sukaldera. Eskatu nire mira-
beai atsegiñen dozun jakia.

Au jalki bitartean, zizku gizena eskupean ipinten
dautso agureari. Zofotxoa ezkutuka kolkoratzean, lepoa
makurtuz, jardetsi dautso onek anderetxoari:

—Eskefik asko. Ez noa, ordea, sukaldera. Bekaitza

dauste zure otseiñak. Zipoka ta mokoka, maxioka ta ixeka narabilke, oi lez, mofoi txaluak.

—Egin, ba, guraen dozuna. Agur, Otxoa.

—Agur dagitsot ludian dan emakumetxorik onenari. Jaungoikoa begizu lagun.

Geroxeago entzungo doguz bañiro arnabañezko zurubi-mañatan eskalearen urats-ots latzak eta gorostizko makila lodiaren tangatekoak.

III

ESKALEAREN IBILIAK

Gizonik zorientsuena da Otxoa eskalea. Eztautso iñori bekaitzik. Gofotorik be ez iñori. Zertarako nai ditu eskaleak ondasunak? Naikoa dau gaberako sapai-baztef batean etzuteko lasto-pitina.

Gizarteko landarea da, bañiz, gofotoa. Gizartetik igesika dabilenak, eztautso iñori gofotorik beaf. Ezta ere basefi-atadietan zaungaka erasotzen dautson zakuf gaiztoari ere. Izan ere, ba-dira gizartean zakufak baño agin zofozagoak dituen gizonak. Ozkatzeak eta osti-kokatzeak atsegiten dautsenak. Ut, utikan! Eurek jasan bearko ditue nozpait biozgabekeriaren ondorenak.

Efietara jasten danetan, pozik doakioz mutil gazteak itaunka ibilaldietan ikasitako goraberaen jakinmiñez. Arekin usten ditue maiz biotz-ekutuak basefi-etako neskatxo lotsatiak ere. Ba-dira baztefetan eskaleaz amaika maite-agindu bialduriko neskatx maite-berotuak. Beso-zabalka artzen dabe nunai. Alaz ere, eztau egingo iñun luzaroko egonik.

Afantzale izana da Otxoa. Gaztetandik asi zan afaintzan. Amaika neke jasan zitun itxasoan. Bi bider ibili zan ekaizpean ondaturik. Orain bost urte azkenengo aldiz.

Afaintza-egun ugaria izan eben. Sareak eta tresnak biltzen iñarduela, aizealdi izugafiak jo zituan batpatean.

Ez eben izan ontzitegira urbiltzeko betarik eta itxaserdian egon ziran bost orduz ekaitzari eutsiz.

Alako batean, ordea, ugin ikaragari batek zartatu eban ontzitxoak sayetsean, eta intxauf-azalaren gisan buruzgainkatu ta pitzatu. Kink egin orduko ondatu zan. Gizon bik bakarik iraun al-izan eben gau osoan egur bati atzamañak itsatsita. Gau bildurgafia, agian. Gogoratzek ere, dardarikaraz gaindutzen dau bulafa. Lufun-ontzi batek jaso zituan ufengo goizean itxasgizon biak.

Etzan afezkero itxasoratu. Irurogei urte zitun eta bazan betiko atsedena artzeko sasoya. Jaurti afika afau-nak eta eskeari ekin eutson etxerik etxe. Bere seme-txoaz; alarguna zan, ba.

Pozik eta alai ebiltzan aita-semeak bidez bide. Beso-zabalik artzen zituen alde guztietan. Urietan eta barseñietan. Iztun trebea zan agura begikoa ta edesle egokien entzule gogokoak izan dira beti gure nekazariak. Ez eban agoa ezotzeko edaririk eskatu bearik inun. Bariketari asi orduko, an eban afean ardao goñi apar-dunaz lufezko txafoa. Entzun-erne egokiozan olakoetan. Itxasaldeko ibiliak eta lanak zituan maiz mintza-gai.

Gaztelu zurira jo eban bein batean. Otsein bat bideratu yakon uxaka. Loreti'k oartu, ordea, leyotik moñoyaren zitalkeria ta eskaleari deitu eutson. Oso atsegin izan yakon ari Otxoa'ren joera. Jarduna ere bai. Buru-ernea iduritu. Leyala ta biotz onekoa somatu. Ordun aukeratu eban Loreti'k bere otseintzarako eskalearen semea. Orduaz geroztik Otxoa'ren adiskide ona izan zan gaztelu zuriko anderetxoa.

Ara nun doakigun orain eskalea artasoroak zearka-

tuz bide-txigořetatik beera aringa Urizaf-urira. Iluna datorkio, ba, lasterka gañera. Dirdir dagie uriko argiak oraingoz. Kale estu luze bat buruzkatu dau itxasertzearen luzeran eta zerbait bafeneratzean, tink dagi etxe kaxkaf baten aũean. Ardandegi bat da. "Gautxori" deitzen dautsoe ardandegi oni Irizaf'ko biztanleak. Bafutik dator itzotsa ta iskanbila! Eztabaidaka diardue norbaitzu; abesketan besteak.

Ostikada batez edegi dau agureak ardandegiko atea ta jauzi ariñez bafuratu da. Batpatean eten da bafengo zarata. An dagitsoe eskale zarkinari afera maitekořa! "Ongi etořia bedi onera aintziñako Otxoa ospetsua" -diñotsoe. Eta amař esku uferatu yakoz inguruan ardao -eskeinka. "Zorion begizuela guztiok".

—Zer ařayo dagizu, Otxoa, ofen gazterik irauteko beti?

—Umm...! Gazte? Demořiozko belaun au ezpa' neu... Noizikbein ubiloak jotzen neok belaunean eta eřenga ta ointopoka ibili beař. Ai nire aldi bateko osasuna ta indařa!

Ořelan mintza bitartean, eskenitako edontzi bi zuřutatzen ditu ta, eztařia gařazkatuz, bazteřeko mai batera doa. Gazte-aldra bat ari da jokoan mayaren biran.

—Ez al-yagok or niretzako tokirik, mutilak?

—Bai, gizona. Nun ez dago Otxoa'rentzat tokirik? Zutik gengokez ezpa'lego, bafiz. Jafi emen.

Eta mayaren biran estutuz, maiburuan dagitso mutil-mulkoak toki berezia.

—Tira, ba, mutilak, jafai abesten. Eztařia leuntzeko, ofatio, zerbait atera beařko... Zu, Josebe, atera emen

dagozan guztiontzat edontzi bana ardao. Gaitu niri gogokoen dodan aparria.

Eta abots garbi edefez asten dau ondoren lelo ezaguna:

«Boga, boga, mariñela... mariñela!
juan biar degu ufutira... ufutira...!»

Egoki ta eskurakoi doakioz gazteak laguntzen. Abestiaren amaya bikainki takatu dabe. Uuuu... ju, ju, juuuu!

IV

MAITEAREN BILA

Guk, ordea, beste nunbaitera joan beaia dogu.

Udaburuko egunsentiaren argiufatze zoragafia gaurkoa. Egoaizeak isastu ditu atzo inulafean zerupean ikusi genduzan laño odol-margodunak. Goizaldea izan afen, sargori dago.

Oso goiztar eta leyati diardue, oi ez bezela, lanean gaztelu zuriko mirabeak. Zer jazo ete-da? Aringa dabilz ara ta ona. Ardurazko zerbaitek darabilz ain axolati.

—Zer gertatu ete-yako anderetxoari? Nora ete-doa ain goizetik—itantzen dautsoe alkafi.

Ezin dabe, ofaitio, inun bildu ustegabeko irteeraren bafirik. Geroago ta jakinmiña zofotzago.

—Adi ezan, Balendiñe. Ken egiskun biotzetik zimi-koa; ik ba-dakin nora doan anderetxoa-ta.— onelan zizatzen dabe aopetik ixilka neskamea.

—Zuek beste zekinat nik ere. Ara dakidana. Etxekoandreak esan yeustanan atzo: Zu, Balendiñe, gertu gaur gabeen nire jantziak. Etzekinat besterik.

Belbiltzañak ere ba-eban kolkoan zerbait jakiteko zirika. Geldokiratu ziraneko, ordea, bereala etxeratzeko agindu eutson andereñoak. Ezin gogorik ase. Eziñago ta jakinaya egafiago.

Bultzi-burdiaren babesean artu dabe Loreti'k eta

Balendiñe'k toki egokia. Beste emakume bi ditue bide-lagun. Demofiozko itz-etofi atergabea daritsenak. Dana usaindu nai dabenak. Nungoak diran. Nora doazan. Zertara doazan be... jakin gurako leukie.

Loreti'k, bañiz, gogo-txokora bildurik irudi-ametsetan egotia leukie atsegafien. Zorabio-aitzakian txokoratu da ta, begiak itxiz, irudipenari egoak zabaldu dautsoz. Bultziaren gurrpilak burdin-arietan pifitaka dagien bufunbak eta alboko jardun etengabeak ez dautsoe gogayen joan-etofia eragozten. Ames gozoak! Giza-diari safi gertatu oi yakona da. Zorionaren bila gabiltz eriosuañ. Atsegiñaren gozatzeak baño pozaldi zoragafiagoak dakarskuz maiz atsegiñaren amesak. Lengoak gogoan eztiki milizkatuz doakigu Loreti ere.

Gaztelu zuriko nagosia bizi zan artean, Oyartzun' go uretze batera juan oi ziran urteoro aita-alabak, udaldia egiñaz, osasunaren bila. An ezagutu eban Loreti'k mutil gazte jaikia ta lerdena. Aren begiratu biziak biotza kilikatu nubait eta usakumearen gisan zorabiatu lotu zan maite-jokoetan ikasigabeko gazteñoa.

Ufea-jaunaren semea zan gazte ortia. Garatz-gizona zan a. Donosti-inguruko burdiñola bat zan bere aberastanaren itufia. Alargundu zanez geroztik, gañazki mindu yakon izakera gizonari. Ostikoka ta zigorka erabiltzen zituan lantegiko beargiñak. Berolaxen jokatzen zan semeakin ere. Zitalkeri eroan. «Ez igitu emendik. Ez joan ara. Umekondo sistriñak dozak, gero, gaurko gazteak. Ezertarako gaitasunik ez dabenak». Orelan erabilan beti mutil erukafia zipoka ta zartaka gañazkeri

utsean. Gauza itxuragabea da gaztetxoak zio gabe zigorpean erabiltzea. Are geyago, bañiz, zerbait azi ta gizondu diranean. Burugabekeri andia.

Gertatu bear zana gertatu zan gero. Etxerako gofotoa piztu yakon lenengoz biotzean. Ezpai'eukan an bakerik. Bein etxetik igesika asiaz gero, amilbidean oldartzen dira gazteak. Eskuartean dirua bildu eban batean, uritik-at ufindu zan eta egunetan ez azaldu. Ez eban izan, oratio, zigofak atefaldirik. Areik astinaldiak atxeratu zanean! Ango irañak! Ango mukerkeriak! Ezin zitekean aita eroago jokatu. Ai, ai, ai! Gurasoen bidegabeko garazkeri ta asafe minduak!

Garai onetan ezagutu eban Loreti'k Oyartzun'go uretxean Ufea'taf Imanol. Aintziñako adiskideak ziran bien gurasoak. Bai gero Loreti ta Imanol ere. Entzutekoak ziran Ufea-jaunak semeari egitsozan erasoak. Gazteño liluragariaren afean ere bardin. Lotsaren lotsaz biotza erdibikatzeko laingo iraña zan. Ala ere, ordea, nork aztertu oro emakume-biotzaren ezkutak? Nork somatu nezkatxoen ustegabeko biozkada zufak? Aitak semea iraintzenago ta azpiratzenago ta orduantxe Loreti'ren biotza kilikatuago ta maiteminduago... Efukia? Maitasuna? Nork argitu emakumearen biotz-osiña?

Bigafen igesaldian etxetik indarka jaurti eban Ufea zafak semea. Senditarteko aide baten etxean egin zituan aste bi. Ordurako, ordea, gaizto-galeak zearo menderatu eban gaztearen gogoa. Biotza oro ufatu yakon. Gaiztakerira jo eban. Okerkerian oldartu zan.

Bien bitartean, neska galdu zifilda bat bideratu yakon Imanol'i. Aurki bereganatu eban mutil oldartu-

aren gogoa laztankeriz eta zurikeriz. Zidaña gurainbatean aterarazteko yoakon neska erneari egundoko bidea! Etzan gaitza izan ere mutil kaskariña itxumus-tuan zoratzea. Bein olaskoa lumatu ta aren sakela zir-zikatu ezkeru, naikoa ziran anakak igesegiteko.

Mutilaren eroa! Mutilaren itxukeria! Nora oa, mutil, gaizto-menaren egoetan? Ez al-oa, ba, eure buruaren kaltean, maldañ-bera amilduz, betiko ondamendira?

Eskuarteian bildu al-izan zitun ondasuntxoaz aitaren etxetik igesegitea erabagi eban. Neska zintzilaren babesean Biañitz-urira abiatu zan. Erokeri utsean jokatu zan lenengo egunetik. Emakume galduen besoetan yoyan noranaira. Bereolan joana zan jokoetxera ere. An egoala uste, nunbait, etorkizun ilunaren argiufatzea. Txifingaren malatan egoala uste gerokoaren askabidea.

Gau batez neska nardagafiak lizun-etxe batera eruan eban. Ixileko jokoetxea zan bidenabañ. Asi zan txifinga biraka. Orduerdiaren bafuan eskuarteko geyenak ostu eutsoezan. Jokoaren goraberari oarki jañi zan. Maltzurkeri gaiztoz atzipetu eben neska galdu likitsak eta bere kideak. Oro sumindurik jarki zan batpatean. Ostikada indartsuz uzkailli eban mai biribila. Eta aurfian eukazan malmutz zitalai ukaldika bizian eraso eutsen. Zefaldo luferatu eban mutil eme bat lenengo ukabilkadaz. Ustegabeian, ordea, atzetik aizto-zastada erantsi eutsoen eta sorbaldatik galgalka odola eriola efoiztu zan gizajoa. Gero, il-ustean, kale-zoko ilun batean jaurti eben sengabe.

Gogoko amesak ez dabe iñoiz biotz-bañena asper-

tzen. Bi orduen buruan ames eztieta milizkatuz joan
zan Loreti bultzi-sabelean kulunka. Balendiñe'ren deyak
esnarazi eban. Bayona'ra elduak ziran, ba, orduko.
Belbil bat artuz Biañitz-urirako bidea artu eben arin.

V

BIARITZ'EN

¡Biañitz txoragaña! Uñe-izpitan bildurik itxasoari buruz eguzkiakin etengabe amesetan moxukatzen ari azan, urño alaya! Añatsaldero argi-lanbropean, itxastxoria iduri, arkaitz artean bigunki kokatzen azan, eññoa! Ugin-bitsetan goizeoro burua murgilduz alaiki nagia ateratzen don! ¿Zelan margoztu nire mintzo sistriñaz ire magaltxo uñeztatua? Ipuñetako eñegegai ezkonbañiak yoen ire kolkoan amestu legiken kabi-kutxarik epelena.

Paregabeko atsedentoki onetan biltzen dira, ats-egañi, ludi osoko aberatsak eta gogo-urduridunak. Baita ere, ordea, onera jotzen dabe amaika gaizkilek eta gogo-biurik. Ire jatofi garbia loitu nai al-don, Biañitz maitagaña? Abendaren jantzi berezia erantzi nairik al-abilna? Igesika doakina aintzinako mintzaira gozoa. Lizunkeriaran aũean neskatxo garbia bezela, igesi yoana -gaiztakeriak uxatzen bai yon-lotsaren losaz euzkera gaxoa.

Ara ire babespean England'eko zaldun zutiak, France'ko anderetxo ausardiak eta Ipañ-Amerika'ko aberats-mulkoak uñe-dirdayak dariezala. Edertasunik aipagañienak ludiaren biran gozatuz dabilTZan zineleri garaileak ere ire bulañarte gurian txurgatu oi yoene azkenengo atsegin-titaldi eztiena.

Goazan, ordea, gure edestira. Anderetxo maite-
minduarengana.

«Hotel Palais» en artu ditu Loreti'k gela bi. Urian
dan tokirik egokienean dago ostatu-etxe aipatu au.
Ondartza nagusiaren buruan. Alboan jaikitzen da
Biafitz'ko uretze ospetsua. An bertan jokoetxea ere.
Amaika erukafien ondabidea! Amaika burugabeen amil-
tokia!

Oargafia, benetan, jatetxearen afean gaur begiak
dakusena. Eguzkiaren galdak dizdiztatzen dau ondaia.
Izpi-jarioka dagoala dirudi argi ikaraz. Jendetza izu-
gafia dabil ara ta ona. Emakumeak ugari, eguzkitan
erdi-biloizik txigortzen. Gizonezkoak ere bardin. Osa-
sunbide ei-dira eguzki-izpiak. Emakume-aragiaren sa-
lerosketa nardargafia izan oi da geyenean, ofatio, one-
lango jolasa. Burua zeingeyagoka saltzeko azoka,
emakume lizunentzat. Eztago itzak leundu beafik.

Urunago agiri da argi-dofea aiantzaliei zirkinka
bizian. Muño-galufean ereikitzen da, buruaz ortze ur-
diña zulatuz. Befogeta zazpi neurkin ditu luze.

Bide-tresnak zuzendu orduko, txukundu zan zerbait
Loreti. Aldatu zitun bide-jantziak eta kalera urten zan.
Bakafik, ordea. Ez eban Balendiñe'ren beafik. Ixileko
eginbeafa zan, ba, eruana. Arin yoyan anderetxoa
kaleak bafena. Lastozko ginbailtxo bildua buruan.
Jantzi arin zuria soñean. Oski afeak oñetan. Ikusi al-
-dozube iñoiz aizearen ufa bigunaz zumardian zuma-
txoa kulunkatzen? Berolaxen, soña bigunduz, yoyan
anderetxo zuria. Oñakaz lufa zanpatu barik yauzika ta
egazka ebilala zirudin. Urtetan zerbait auferatua zan

ordurako. Nork igafi, ordea, begiz? Ain gazte ta yori ziraun.

Begiztatu dau noizpait gaxoetxea. Mirabe bat doakio bidera. Lekaime-buruagaz itzegin naya agertu ebaneko, ufundu zan gaxotegiko otseña. Aurki azaldu zan lekaimea. Etzan zaía. France'ko andereai edozer-tan darien gozotasuna eban joeran. Gaztetandik dakafe ango emakumeak egokitasuna. Gaxoak eta naigabe-tuak laztantzeko berdiñik gabeko laguntzalea da.

Izketan asi ziraneko ezagutu eban Loreti'k lekai-mearen gogo-ondasuna. Aúfean izle dogunaren tan-kerak zabaltzen dauskuz maiz biotzaren ateak. Bereola ausartu zan gazteñoa ara eruen goraberak azaltzen.

Ara lekaime-buruari jaulki eutsona. Egunaz aúfetio Biañitz'ko efizañak kale-baztaf batean mutil gazte bat idoro ebela zauritua ta kordegabe. Jakin ebanez. gexo-tegi aretan egoala gaztea. Ufea'taf Imanol zala. Sendi oneko semea. Aita kaskalu baten zakarkeriak amil-darazi ebela mutila okerkerira. Amaika bider ikusi zituala bere begiz gizon gafatzaren puñustadak. Se-mearen zorigaitzean ere etzala aren kaskalukeria bigun-duko. Oregatik yoyala bera mutilari naigabean ezti-txifista eruan nairik.

—Bere sendikoa al-zara? -itandu eutson lekaimeak.

—Ez naiz bere senidea. Baña biotzeko adiskideak gara gaztetandik.

Begininian ifiño bat argitu yakon lekaime erneari. Ainbesteaz jakiñaren gañean egoanaren adigafia.

—Tira, ba. Goazan gaxoarengana. Oso gaizki dago. Zauritu eben gabean, odolustu zan. Birikeriak jo

dau, gañera, egunotan. Bi edo iru argiune izan ditu. Ez dausku ezer esan, ordea, bere sendiatzaz, gu ařenga jardun ařen.

Gelaren ateburutik entzun zitekean gaxoaren atsan-di-otsa. Burdiñezko oe zuri batean egoan. Aurpegia berotasunez sutan. Estalkiak arnaska neketsuaren mendean gora ta bera. Gaztearen erasoaldi indartsuai eusteko lekaime bat eta gizon bat egozan alboan.

Zidařezko tanto bik bitxiztatu zituen Loreti'ren begiak eta, lipař batez beginini urdiñetan dardartuz, matail zurian beera oldartu ziran. Batpatean atertu eban zotiña. Une artan bertan gaindu eban biotzokondo erauntsia.

Ondoratu yakon gaxoari ta eskua artu eutson. Kiskaldu beař aren eskuazpiko berotasunak. Burua ere sařitan galtzen eban. Barealdian zan une atan. Tarteka etorkiozan itobeařak, eta estualdiak. Makurtu zan Loreti ta bekokian mosu bat egotzi eutson. Anayari ařebatxoak emon oi dautsonez. Aintzinatik bulařondoan zintzilika erabiřan Ama Birjiñaren uřezko irudia ipiñi eutson ezpanganean. Oargabean mosukatu eban gaxoak irudia.

—Biotzondo ona izan beař dau gazte onek—jalki eban lekaime buruak. Gaitzaren zofotza igafi nunbait eta apaiz bat eskatu eusku arañegun. Oso egoki aurtortu zan. Baita jaunartu ere. Zerura joango da, agian, gazte onen gogoa.

Ontan, ordea, beroune izugafiak eraso eutson Imanol'i. Ezin arnasik artu. Ito beař bulařa estuaren estuz. Erasoaldian oetik bizkoř egingo leukean jauzi. Lekai-

meak eta beste gizonak eldu eutsoen eta maindirapean lotu. Kafasi ufatuak igesegin eutson eztafitik. Nork aizatu dautso, ordea, gaztelu zuriko anderetxo margularen izena? Aucean ikusi? Bai zera! Beroaldian piztu yakon irudipenean, nunbait, Loreti'ren irudia. «Loreti...!»

Zelan eutsi gazteñoak negafari? Biotza lertzeko laingoa zan. Artu eban lekaimeak anderetxoa besotik eta andik atera eban. Bai bear ere.

—Eriotz-agiñean dogu Imanol. Bere sendikoai gaxtigatu bear yake. Etofi dadizala lenbaiben. Zoaz arin eta deitu egiezu ufutizkiñez.

Ondo ekian lekaime-buruak orduerdiaren baruan etengo zala mutilaren bizia. Ala gertatu zan. Eginbeafa bete ondoren, Loreti gexotegira itzuli zaneke, gorputzila zan Imanol. Buruz jokatu zan bariro ere neskaño xaloa. Malko ixilak ixuri zituan biotzondoan. Belaunikatu zan eta bai otoa biozki zerura jaso ere. Ar egizu, Ama, betiko zure beso maitaleetan Imanol'en gogo ona. Gizadiaren atsekabeak eta oñazeak gozaten dozuzan, Ama ona, eztitu zerbait umezurtz nazan onen zorigaitza!

Loreti'k itxi eutsozan gorpuari begiak eta bekoki zurbilean musu biguna maiteki jafiaz, ilobirarte lagun izan yakon.

Gaberdian eldu zan Imanol'en aita. Eriotzari begiramenan izan eutson, ofatio. Erabat atertu zitun auferakoan eguneroko lazkeriak eta iskanbilak

VI

ONDASUNEN ZAZALTZALEA

(Azken-itza)

Edonundik datofalarik ere, maitagafia da noznai ondasuna. ¿Zelan izan ez, baiz, amestu legikegun gazteño edefenaren esku zuriak zabaltzen dabena?

Bai dirala gaiztoak gizonak! Asaie bizian alkañ ozkatzea dabe maiz atsegiñen. Gofotoak aizatzen ditu, ari buñukalañien gisan, alkañi erasoaz. ¿Betiko joan al-yaku gizartetik maitasuna? Au zorigaitza!

Zuek, ordea, atez ate otoi-marmarika zabilten eskale zañastakuok, zuaze Irizar'ko gaztelu zurira maitasunaren bila. Nunbaiteko etxera ondoratzean atea puñus-taka itxiaz zakuñaxatzen dautzuenean, bil zadize eduñ-margozko jauregiaren babes epelera. ¿Esku-igortzi gozoaren bila al-zabiltze? Maite-itz leunen egafi al-zarie?

Ninietan argirik gabeko begiak dozuezan itxu eñukafiok, zuaze Loreti'gana. Aren aurpegiño zerutañaren dirdirak ditu, ezin zorigaitzez, zoratu zuen begiak. ¿Idoroko al-dozube, ordea, iñun aren eskuaren biguntasunik? Zenbateraño zorigaitza dozuen Loreti'ren

mintzo ezta ezin entzun zengikien soñak! Nun ikusi, ofatio, gazte xaloaren aurpegitxo inguratzen daun matazaren ufe-dirdairik?

Inguratu zadize, bada, Irizar'ko gaztelu zurira atsekabe ta beartsu guztiak. Elbarñiak, ereminduak, oñazedunak eta aginkatuak. Oña nun datoñan Loreti, ametsirudia baizen zuri, atsegin-ofiak txiroen artean eskuka zabalduz. Uferatu zadize. Mosukatu egiozue jantzi-ertza. Ez al-da, ba, aingerua, eskuzabalka yator-tzuená?

Otxoa da Loreti'ren alboan eskupekoen eruatzalea. Baldartu da oro agurea ta noizpaitan jauregiaren gerizpera bildu da. Efege bat bezain nagusi bizi da an. Ba-dau aren seme Jokintxo'k ere egunotan poza. Azkaña dau oraingo birigañoa. Ezpai'dautso kink batean ikasi txoriñoak "Nik bai dut maiteño bat" abesten...! A bai dala poza mutiltxo beltzeranarena.

Oraindio ere igarotzen dira gazteluaren aurretik amaika zaldun garatu. Andereñoaren eskuaren gose bizia dabe. Ez izan, ofatio, neskaño txoragañiaren biotz-kuskua irabaziko leukian bizirik.

Geroago ta zuriago dirudi Urizar'ko jauregiak. Zitoriz jantzi dira inguruko baratzak. Oi! ¿Alakoren batean, ez ete-da biztanle ta guzti, usoaren egoz, zerura egatuko?

(AMAYA)

¡LAËTXE'KO SORGIÑA!

(Irakurgaya)

¡Ai, ene! ¿Nori igesegin dautso agotik ustegabeen itz gaiztoak? ¿Ez al-dau oartu izleak entzuleen begietan dardaratu dan ikara? Ingurukoen gogoan bildufikara lafia sortarazi nai ezpa'dozue, uxatu arin ezpanetatik Laëtxe'ko sorgiñaren izena. Beiñola aúfaroan gure loaldiak amaika aldiz naigabetu zituan izena da. Lozofoa biziki lañitzen euskuna. Olakoetan oñaze bizian eta biotz-neke zulagafian ibili oi dira ames-iduriak. Bereolan igitzen dira kezkapean lafi Dostoiewsky aipatuak margozten ditun giza-irudiak.

¿Ez al-dozue ikusi iñoiz Anboto-mendiaren babe-sean etxe zaí bat, gaztelu zarpilkatua iduri? Ziklopeen eskuz arkaitz bizian zartaka eregia dirudi. Landuga-beak ditu ormak. Bata bestearen gain orpoka jafiak arkaitzak. Noizpait guda-gaztelu izana. Gauí, ordea, lafak eta untzak ayen-luzeka janzten dautsoe bizkaía.

Leyo-zurak eta ate-olak erdi-usteldu yakoz. Saretu dira oro leyondoetako leyañak. Ekaitzaldian aizeak zifituetan zinkurin dagi negarka. Saguzañak eta armiarma-sareak dira marandioetan nagusi.

Etxealde aberatsa izana da aintzina Lafetxe. Artalde ugariak mofozten zituen negualdian inguruko otadiak. Etxeburuko belardian ere bei-talde ikusgariak lafatzen ziran zintzafiei dilindalan eragiñaz.

Oña, ordea, zelan sartu zan etxepean zorigaitz izugaria ustegabe. Urtearen buruan etxeko biztanle guztiak makurtu eutsoen eriotzari burua. Batbatean joan ziran nagusia ta bost seme-alaba sendokoteak. ¡A izan zan eriotzaren ostubea galgaria! Amona zafa bakarik lotu zan etxean.

Ba-zan aiezkeroko eñaldean marmara ta jarduna ategabe. Edesti bildurgariak jalkitzen zituen eñikoak ofemen uñekoai belafira ixilka mintzoa ixuriz. Lafetxe'ra uñeratzean, gizon sendo ta bulartsuai ere biotz-taupadak etetzen yakezan batbatean. Zufun tinkatzen ziran. ¿Ezkeñaldeko piñudia gaberdian zearkatzean, bidaztiak asperen ituna entzun ebala nunbait? ¿Eleiz-dofean ontzak auspo-otsa ta oyua egiela? ¡Ixo! ¡Au bilduñ! Lafetxe'ko sorgiña dabil eñatz-gañean egazka. Sartu zadize arin etxebañura. Zaindu zuen aufen loa. Atso gaizkileak begiz jotzen dauna, uñengo egunean ilgo da. Txinpart gofiak argizatzen ditue sorgiñaren begi-zuloak. Erne ezpa'zabiltze, gañera, ogean atzemango ditu umetxoak eta zanpatuko ere. ¡Uuuu...! ¡Au bilduñ! ¡Au ikara!

Gabez Lafetxe'ra zerbait uñeratzen ausartu diranak

entzun izan ditue, bafiz, ots erdiragafiak! Pertz-ots; bufuntzali-tangateko; ijiji ta iskanbil erogafiak. An biltzen baitira gau-jolasetara inguru areitako sorgin zaí biufi ta tximadunak. An egosi ta maniatzen ditue laratz-pertzetan gizon eta emakumeak zorarazteko nas-tekari afigafiak. An gaitzen ditue igortzkai ezaugabeak. Gaberdian kebidetik kafasika ta oyuka irtengo dira emakumeen eta umetxoen loaldiak kezkatuz.

Egun batez, ofatio, zentzunbakoarena izan zan nire txepelkeria. Mutilko zorabiatua nintzan, agian. Txori-kume bati arika jafaiz, Lafetxe'ko etxeazpira iritxi nintzan eroki. Erekondoko sarats ondoan kuzkurturik ari-koskofa jaurtitzeko zai nengoalarik, itzotsa entzun neban sorbalda-aldeetik. Norbait ondoratu yatan nik oartu gabe. Itzuli neban burua. Zutundu nintzan. Aaa...! ¡Lafetxe'ko sorgiña! Aiztoz sabela ufatu izan ba'leuste, e'neban biozpetik kafasi gaíatzagorik jaurtingo. Eztafian ito yatan, ordea, mintzoa. Kordegabe erori nintzan eta buruaz luía jo.

Zoralditik esnatu nintzanean, Lafetxe'ko oge bigun batean oartu neban nere burua. ¡Jaugoikoaren izena! Sorgiña egokidan begira begi-erne. Begiak zabaldu ordukoxe, aurpegitxoan laztanduz, jaulki eustan:

—Ez izan bildufik, umetxo. Ez dautzut nik gaitzik egingo. Guzuf uts dira efiko mingain gaiztoak ixurtzen dituen zitalkeriak.

Au esanaz gero, katilutxo epel bat uferatu eustan ezpanetara. Lañanbilo-ura zufutatzeke agindu eustan. Zorabioak aldenarazteke egokia dala edari ori. Bildufez gainditurik neukan artean gogoa. Joan zan, ofatio,

lengo lafia. Ikusmiñak zirikatu nindun une aretan. Ofa oartu nebana.

Begi urdin edefak zitun Lafetxe'ko amonatxoak. Ez txingafik begi-ninietan. Ezta ere surik begi-zuloetan. Are gutxiago, bafiz, begiratu eferik. Artilea bezain zuri buruko ileak. Matailak zurbil. Zimufez zearkatuak. Astiro ta mintzo-dardarka mintzatu zan. Artu neban luzatu eustan katilutxo ta bai aurki txukatu ere. Ixuri eutson, nunbait, atsotxu begikoak lañanbilo-urari gozakia oparo. ¿Izaten al-dabe, ba, sorgiñak edariak gozatzeko goka-kirik? Bai, itxuraz. Biotz-onekoa iduri yatan Lafetxe'ko amonatxo ortzgabea.

Asia zan ordurako mendietan bera ilunabafa jaisten. Eta burua ta matailak esku zimufagaz laztanduz, esan eustan bafiro atsotxuak:

—Zoaz arin etxera eguna zearo ilundu baño len. Kezkatuko litzakez zure etxekoak ara garairako elduko ezpa'ziña. Ez esan, ofatio, iñori emen izan zaranik Betiko galdua zarala usteko dabe, bestela. Ez sinestu or nitzaz esaten dituen biozgabekeriak. Ez dautsot egundo iñori kalterik egin. Ezta egingo ere. Ala ere, efiko biztanle guztiak biozki gofotatzen nabe. Jaungoikoaren zigofa da. Bizitza latza nirea, benetan. Etofi zaitez nai dozun guztietan etxe onetara. Zure amonatxoak baño ere maitekigo zainduko zaitut. Maitasunaren egafi naiz, ba, eta gizadiak gofoto utsa itzultzen daust. Aguf!

Laño baltz lodiak txanoz jantzi eben garai aretan Anboto-mendiaren gandofa. Eleiz-tofeko joaleak burdin-bufunba geldia zabaldu eben efiaren gain. Gau-otoya

entzun zan eleiza inguratzen daben etxeen telatupeetan. Aurki asiko dira ontzak auspo-otska ta oyuka. Bereala dardartuko ditu aizealdiak ildegiko zugaitz jeikien adaburuak. Eta eriko biztanleak ao batez begi-ikaraka esango dabe: "Lafetxe'ko sorgin gaizkilea dabil of egazka. Sartu gadizan etxebafura. Zaindu daiguzan umetxoak". Eta giltzaz eta atagaz estutuko ditue atadiko atepak eta maratilaz leyoak.

(AZKENA)

MIKEL, AÑANTZALE ZANGAÑA

GIZA-IRUDIA

Oña poza Mikel'ena gauñ! Zer gertatu yako, ba, añantzale gazteari? Sorgin yorien baten begi-dirdirak, nunbait, biotza kilikarazi? Ez, ez. Gaurkoz beintzat, ez da Mikel'i kolkoa dardaraziko leuskion emakumerik. Ez dau nai itxasoarena beste maitasunik. Ibya gainbera doanez, doakio gogoa itxasora. Bereolan doa itxastxoria ere ega-ukaldika itxasaldera.

Ara mutil itxastafi biotza zastatzen dautson pozaldia-
ren itufia. Amets gozo bat erabili izan dau txikitandik buruan. Añantzu-ontzixkaren egalean añaunai sendoki eragiñaz zioanetan, ames ori erabilan atergabe ausnarka gogoan. Aizea ta itxastxoria bezain azke ta burujabe izan nai mutilak! Gañera, nagusiaren mintzo latz zitalak gañazki zartatzen eutson biozpea.

Gaur bete dau, azkenik, txikitandiko ames gozoa. Ontzi zailu ta sendo baten jaube da. U, ju, ju...! Zakuñ zaunkari zalapartariaren gisan dabil Mikel yauzika ta

oyuka etengabe biotz-baŕengo poza ugaldeka ixuriz.

Gaztea da oraindio. Sendoa soñez. Bizkoŕa, oratio; zimela ta idoŕa. Ekiñalean erasan-zaila. Aŕantzu-lanetan ziarduanean, ontzi-gañean katua baizen arin yauzika ibiltzen ikasia. Seskaren jeikitasuna dau ibilkeran. Itxas-gezalak eta eguzkiak gofiztatu ta baltzitu dautsoe zerbait aurpegiko azala. Ala ere, gizaseme edeŕa da. Ikusi beaŕekoak dira, agian, Ondaŕoa'ko neska lirañen ixilkako begiratuak. Biozpean maite-kilima piztarazten dautse, naski, mutilaren joera zangaŕak! Ezikusiarena egian, ordea, arek.

Maitale ezkongayak emaztegayak baizen maiteki zainduko dau Mikel'ek ontzi baŕia. Auferatu dautsoen dirua zatialdika ordaintzeko egin bearko ditu mutilak aŕantzun ekiñalak! Alere, aurki ordainduko ditu, bai, zoŕak. Zintzoa baita. Ezpai'dau aŕantzu-lanetan itxas-gañean bardiñik. Buruz eta erne jokatuko da.

Ara! Eŕiko aŕantzale gazteen artean amabi trebe-enak eta oituenak aukeratu ditu. Ta ontziaren biran portu-ondoan gazte-aldra ikasi ori bildurik, diñotse: "Mutilak! Ontzi au neurea dok. Nai ba'dozue, zuena eta nirea izango dok; guztiona. Nai al-dozue nire lan-kide izan?"

"Bai pozik"—darantzutsoe aŕantzale gazteak pozkiro ao batez. Itzal andia dautsoe, ba, Mikel zintzoari. Ontzi-erabiltzen ere eskurik ikasienetakoa dau, ba, aŕantzale kementsuak.

"Sartu zadize ontzibaŕura"—oyugiten dautse—; aztertu zuen eskuz ontziaren gaitasuna ta arintasuna".

Jesafi dira amabi gizonak ontzi-aulkietan. Aŕaunai

ekiñala indartsuan eragiteko zai dagoz. Afaun-kertená eskuazpian bildurik; besoak kuzkurá eta koskordun; ontziaren solairu-azalean bernak tinko. Mikel'en keñua oartu ordukoxe, an doa ontzixka afaunen erasoari jafaiz, gezia baixen bizkorá. Apaf-zirta zuriak alboetara bananduz, muturá zofotzak erdibikatzen dau ur afea. Krak; krak...!

Zurezko amabi egok egaldi neurtuan aizatzen dabe ontzia ta aize-burfunbaren mendean intxauf-oskoi ariña dirudi, ugiñen gandořetik gandořera txairo jauzkatuz. Kufinka latza dagie afaun-agak lotukiaren igortzian. Ori dok, mutilak, beso indartsuen sasoya!

Begietatik dirdaika gañezten yako Mikel'i biozpoza. Bai al-da iñun bere mendeko salak pozkiroago zearkatzen ditun eřegerik? Lerden jaikitzen da ontziburuan. Endaintza darua eskuan. Begi ernez ortze-aldea aztertu bitartean, iripafe zoriontsua dario oargabe aopetik egoneziñik. Itzak laburá jaulkitzen ditu. Kiñaldi utsean igartzen dautsoe afaunlariak agindua. Agoak ezer oguzi baño len, egiztatzen dabe afaunak ontziburuaren naya.

Aste batzuen buruan izango da Donostia'n entzute aundiko zeingeyagoka. An neurtuko ditue indařak Ondařabi'tik Santurtze'raño edatzen diran itxaseřietako afaunlaririk ikasienak eta aukeratuenak. Ez da azalduko, oratio, Mikel'en afaunlarien erasoari ufik emon-go dautsonik. Ezpai'dabe iñun parerik.

Bost eundi lenago jayoa izan ba'litz Mikel eta itxaslapuřa izan, bildurgafiak izango ziran, ziñez, aren ontzi-erasoak. Inglateřa'k izan daun olerkaririk aipatuena izan zan Konrad itxaslapuřaren kantaria. Kantu

jasoetan edestu zituan Byron ospetsuak aren egiteak. Margo biziz eta ukigafizko mintzoaz azaldu eban aren tankera ta giza-irudia. Ez ete-da jayo oraindio Euzkadi' ko itxasgizon zangafen egiteak, goi-arnasak eraginki, itz neurtuetan trebeki iruingo dauskuzan olerkari aizatirik.

Txoragafiak dira gure itxasefiak. Edefa gure itxaso. ¿Ez al-da ere zoragafia, udaldian, ortze-aldeetik eguzkiaren uztai dirdaitsuak itxas-efaya gofizatzen daun bitartean, ilunabafeko ozkifia, itxasgañean "boga, boga" abestuz, atsartzea? ¿Ez al-da atsegafia, gaztearoan, besoaz ugiñak txairo ebagiz, igeñaldian murgilka, adiskideekin indafak neurtzea ta indafaldairen ondorenean ur-gañean soña geldiro kulunkatuz atsedean artzea?

¡Itxaso! Oldozkunak esigabe noranaira baratzen diran zelai amaigabea. An zabaltzen dira ta egatzen biozpeko estualdiak. Ez dau an oñak mugarik eta oztoporik jotzen. Ez dausku an iñoiz gañeko sapayak burua kaskatzen. An egatzen da gogoa bigunki Jaungoikorengamaño. Itxaso edefa, agur!

Betof, betof lenbaitlen edertasun oneik itz neurtuz abestu legikezan euzko-olerkari gaitua!

(AMAYA)

Moringer zaldunaren edestia

(Walter Scott)

OLERKI-KANTUA

I

Bohemia'ko zaldun aundizki baten kondaira afigafia edestu bea' dautzuet. Mayatzeko la'osa bezain ede'ra zan zaldunaren emaztea ta zoriontsu bizi ziran. Egun batean, ordea, alka'ekin aogoxoka mintzatzen ari zira-larik, sena'ak jaulki eutson emazteari:

II

"Maitetxo, eskeinitz bat egin dot. Ibiltaldi luze bat egin bea'ean naz. Lu'alde onetatik aldi batekoz u'ri-duko naz. Ni atze'fian nabilen bitartean, zu izango zara dagokizun ospaz, gaztelu o'netako andere. Zazpi urtez eta egun batez, gorde egizu orbangabe nire izena".

III

Nega'-malkoak naro ixuriz erantzun eutson emazteak: "Andere indargabea izanik, zelan antolatu naiteke

zu itzuli arteraño? Nork aginduko dautse zure mendeko gizonai? Nork erabiliko ditu zure salak? Nor izango da zure emaztearen zaintzale?

IV

Moringer aundizkiak jardetsi eutson: "Ez keztatu, emaztetxo maite. Zaldun bulartsuak dodaz menpean. Euretariko zintzoenak begiratuko ditu nire ondasunak; erneenak zaidunko dau nire anderea.

V

Kistaña naz, eta itza emon dodanez gero, eskeinitza zintzo betetzea dagokit. Erbestean nabilen bitartean, ez aitzu zure lagun maitalearen oroitzapena. Atertu egizu enetxo, zotinka. Alpefikakoa da zure oñazea". Eta bekokian maite-musua egotziz, oldarki jaiki zan zalduna.

VI

Gaztelu-bañuko igarobideak zearkatuz, gela-mirabearengana doa. Garbiontzia dauka onek eskuan eta gain-jantzia beso-gañean tolesturik. Txukundu da zalduna ta gain-jantzian bildu dau soña.

VII

"Entzun, gelazai zintzo, —diñotso. Mirabe zindoa zara. Aintziñatik dazagut zure gogoaren ondasuna. ¿Zazpi urtez nire gazteluaren buru ta nire menpekoen nagusi izango al-zara? Baita ere, zainduko al dozu nire emaztearen leyaltasuna?"

VIII

Tolesgabea ta biotz-zabala zan otseña ta nagusiari bereala erantzun eutson: "Tinkatu zaite emen, nagusi. Zurea dan bitxia zaintzea zeuri dagokizu. Ausiera da emakumearen zindotasuna, agian. Zazpi urtez zoaz erbestera. Nik, ordea, ez neuke urte beterako ere emongo emakume baten bakafaren zindotasun-itza".

IX

Arin besteratu dau Moringer'ek aurpegia. Biotza oñazez zulaturik darua. An uréan agiri da guda-mirabe zangaña. Nagusiak itaundu dautso: "Guda-otsein zintzo, itxasoz aruntza noan bitartean, nai al-dozu izan nire bitxi baten yagole?"

X

Gaztelu au, lufaldeok eta nire mendekoen ondasunak zainduko al-zeunkez zazpi urteen buruz? Begiratu al-zeunke, batezbe, zurki nire emaztearen onustea?"

XI

Guda-mirabea ere tolesgabea ta biotz onekoa zan. Gazte bizia ta laistera, ofatio. Zalantzarik gabe ta bere burua aundietsiaz, jaulki eban: "Nire jaun ona, aldendu egizuz burutik susmo-apur guztiak. Egizu bidaldia kezka gabe. Zure ondasunak nire zaipean itxirik, arduragabean zoakez.

XII

Sinestu egizu nire zin-itz zintzoa. Zure agindupean dozuzan salak zintzo zainduko dodaz. Baita zure gaztelua kementsu aldeztu ere. Zure mendekoak ere pozkiro ibiliko dira nire agindu-babesean. Zure emaztetxo onaren maitasunak, bafiz, makafik gabe garbi ta garden iraungo dau. Bai ogetamañ urtez erbestean ibiliko ba'ziña ere.

XIII

Itz oneikaz Moringer zaldunaren kolkoan oro itzali zan susmo-bilduñá. Bekokitik artegatasun-lañoa egatu yakon eta alaitasunak bafiro bizikatu eutson aurpegiaren tankera. Gazteluko biztanle guztiak maiteki ta banaka agurtu ondoren, aize-ontzi batean sartu zan eta zazpi urtez eta egun batez ofon ibili zan.

XIV

Aldi luzea joana zan. Lorategi batean arduragabeen lo egoan bein Moringer zalduna. Iragañ-ames batek biziki dardarkatu eutson soña. Ara mintzo ixil batek adirazi eutsona: "Eldua da esnatzeko garaya. Gizon bafi bat da zure emaztearen eta zure lufaldeen jaube.

XV

Gazteluaren doñean iñoiz ikusibako lauburua edatzen da aitzearen egoetan. Esku arotzak darabilez zure zaldien ago-ugelak. Zure mendeko izan ziran gudari

-aldra kementsuak buruzagi bafía dabe. ¡Ainbeste maite zenduan emaztearen arinkeri lotsagafia, bafiz! Len ain biozbera ta zindoa izan zan anderea, gaur gabeen zure gazteluan Marstetten'go nagusi-gayakin ezkonduko da".

XVI

Lauofi esnatzen da Moringer eta aztazalez bulaf-
ondoa ufaturaz oyugiten dau: "Anbat egundo jayo izan
ezpa'nintz! Au zorigaitza! Nire gazteluaren jaubetasuna
galtzeak ez nau kezkatzen. Amofarazten daust, ofatio,
¡Jaungoikoaren izena!, nire emazte edefaretzaz guda
-otsein etoa jabetzeak.

XVII

Entzun egidazu, afen, Toma deuna. Zuri egin neu-
tzun eskeñia bete nairik ibili nazan bitartean, sabel-
zuri batek ostu daustaz nire aginte-lufak eta nire
emaztearen izena loitu daust. Nik, bafiz, erbestean
jasan beaf, lotsa gofiz estaltzen naun iraiña!"

XVIII

Bereala entzun eban Toma deunak bidaztiaren
afenga lafia ta batbatean barneko loaldi luzea aizatu
eutson. Esnatzean, Bohemia'ko lufalde edef naroan
oartu eban bere burua. Erekondo batean. Gaztelu
aundi baten dofeak zulatzen eben afean ortzeko
urdiña. Efoetaetxetxo bat ageri zan ezkef-aldean

XIX

Liluratuaren gisaz dardafaldiak daragitso Moringer zaldunaren soñari. Oi ez lako pozaldia sortarazi dautso, ofatio, biotzondoan ustegabeko gertakariak. Eta begiai alde guztietara eragiñaz, berebaitan diño: "Ara emen nire aitaren tofeak eta efotaetxea ta efeka. Onetsia bedi bidazti gajo onen otoi ezereza entzun daun deuna".

XX

Bide-makilaz soñari lagunduz, efotaetxetxoaren ondora uferatzen da. Bere mendekoak ziran gizonak ez eben ezagutu euren jauna. Zearo aldatu yakon, nunbait, ordurako leengo aurpegi-tankera. Efotaria bideratu yakon. Zaldunak eskatzen dautso: "Adiskide on, edestuko al-dautsozuz bohemiaf zaldun oni emengo gertakizunak?"

XXI

Efotariak darantzutso: "Itzak ufi bear dira emen gertatzen danaren bafi emoteko. Gaztelu onetako anderea senaf bafia artzekoan da gauf. Leengo senafa erbestean ila baita. Alan diño, beintzat, danak. Oso biozmindurik gaukaz aren eriotzaren bafiak. Nagusi ona zan oso.

XXII

Arek niri emona da efotatxo au. Jaungoikoaren atsedenean bego gizagajoa. Eskuzabalekoa izan zan beti niretzat Martin deunaren eguna irixtean, efotariok

geure alogera artzen dogunekoxe, apaizari eleiz-jantzi bat eta estola bat emon bear dautsodaz, Moringer'en gogoaren aldez otoi dagian'.

XXIII

Maldañ-gora doa orain zalduna. Atsanka ta ituntasunez gogoa gairiditurik gazteluaren ondoratu da. "Lagun izan zakidake zeruko deunok eta zabaldu egistazue, añen, gaztelurako safera, bidegabeko ezkontza au lenbaitlen eragotzi dagidan."—Onelan dagi otoi.

XXIV

Gazteluko ate zabalari erantsi dautson dangatekoak ots latza atera dau inguruan. Jaso daun deadañak, bañiz, mintzo lauso ituna salatu dau. Bidaztiaren otsera, gazteluko agintaria datoñ atera. Moringer'ek diñotso: "Etxeko andere onari jaulki egiozu Toma deunaren luñaldetik bidari zañ bat eldu dala ta etxe onetako babesa eskatzen daula gauf gaberako".

XXV

Lañ ibilia naz gauf eta indañak oro agortu yataz. Atea itxiko ba'zeunst, e'neuke biarko eguzkirik ikusiko. Ain aitua nator. Toma deunaren izenean eta aufeko senañ Moringer'en gogoaren oroiz, gaberako etxe-ostatua eskatzen dautsot".

XXXVI

Gazteluko anderearen bila doa jaurlea. Ara emen ari jaulki dautsona: "Bidazti bat eldu da atera. Nekeak

auldua datoí. Toma deunaren eta Moringer'en gogoaren izenean, gaur gaberako ostatua eskatu dau".

XXVII

Itz oneik samurkiro igitu dautsoe biotza andere biozberari. "Edegi egiozu atea -diño- ta ongi etofia bedi bidaria eskatu daun ogera ta maira. Are geyago. Nire leengo senafaren izena aitatu daun ezkeru, urte batez eta egun batez emen tinkatzeko baimena damotsot".

XXIX

Itun doa zalduna areto nagosira, uratsak geldiro ta nagika auferatuz. ¿Ez al-dau gazteluaren bañuan inork ezagutzen? Naigabeak gainditu dautso biotza. Baztereko ziziluan jesafirik, saminki txukatzen ditu malko gafatzak. Urte osoak yakoz iduri an egin ditun lipafak.

XXX

Zabaldau dau gabak zerupean maindira baltza. Azkendu da oturuntza. Urean da ezkonbafiak alkartuko diran ordua. Ontan, ordea, maiko batek diño: "Ez al-da, ba, gaztelu onetan oitura zar bat? Onera datorzan bidazti guztiak zerbait abestu bear izaten dabe".

XXXI

Maitearen ondoan dago senaf gaztea ta orainarte etengabe jardun diran ereslariai diñotse: "Atertu egizue eresaldia. Aintzinako oiturari jafaiz bidaztiak abestu

bear dausku zerbait. Diruz eta jantzi edef bategaz ordainduko dautsot dagiken alegiña”.

XXXII

Asi dau arek leloa:

”Urteak auldu daben agura zafaren kantuak ituntasuna besterik ez dau aizatzen. Eskeni dautsoezan ufe ta jantziak ez dautsoe, agian, kantari oni mintzoa arnasaztuko. Gaurko senargayak daun maya bezain aberatsa neban nik ere beñola. Eta alboan begira dagokion emaztetxo liluragafia bezain txoragafia zan nirea ere.

XXXIII

Urteak, ordea, zimuñez josi dabe nire bekokia; eduñez estali dira nire ile kiskufak; eta nire aurpegiko osasunaren gofia bizañ zuriok jan dabe. Aberastasunaren dirdayak len inguratu ba'ninduen ere, biziaren azkena uferatzean, gaurko ezkon-jai alaira nire mintzo ilun ufatua dakart”.

XXXIV

Entzu-erne dagokio gazteluko anderea. Agura bizdaziaren atsekabeen edestiak malkoak ixufarazi dautsoz. Ardao-banatzaleari deituz, agura gizajoari ufezko edontzian ardaa eroateko agindu dautso. Bere maitasunaren aintzaz ufe-ontzi aretatik ardaa edateko aginduz.

XXXV

Moringer zaldunak, ordea, ezkon-eraztun dirdaitsu bat jaurti eban ixilean edontzi-bafura. Sinestu egiozue olerkariari, ziñez. Ezkon-egunean bere emazterengandik artu eban eraztuna zan.

XXXVI

Eta ardao-banatzaleari diñotso: "Zure laguntza bear dot. Aintziñako aberastasun zoriontsuak ba'datorkidaz bafiro, sari bikaña eskuratuko dautzut. Eruan egiozu edontzi au ezkonbafi edefari ta bidari zaí gizagajoaren aintzan edan dagiala, afen, edontzi onetatik".

XXXVII

Adikoña zan banatzalea ta abegi ona egin eutson agurearen eskariari. Artu dau edontzia ta andereari aurketuz, diñotso: "Bidazti agurgafiak, nire bidez, edontzi au bidaltzen dautzu, bere osasunerako edan dagizun afengaz".

XXXVIII

Aurki zatzatzen ditu eraztunaren dirdirak anderearen begiak eta oarki begiratu ondoren, oyu-egiten dau: "Emen dago, naski, Moringer jauna". Jauzi egiten dau jesarlekutik bereala negafez asperenka. ¿Ituntasunak ala alaitasunak ete-daragitso negaf? Esan begiskue emakumeak.

XXXIX

Eskaf-itzak, beintzat, oparo igesegiten dautsoe agotik eta zeruko deun guztiai otoi dagitse gaberdia baño len Moringer jauna ekañi dautsoelako. Ziñatuz azaltzen dau bere maitasunaren zintzotasuna ta baita ere bere leengo zorigaitza.

XL

"Bai, bai. Emazte zintzoai beañ yaken lotsa ta aintza dagokit niri ere. Zenbatu, zenbatu egizuez urteak. Gaur gabeko amabietan beteko dira nire senaña alden-du zanez geroztik zazpi urte ta egun bat".

XLI

An jarki zan Marstetten ere. Zoñotik ezpata atereaz luñera jaurtitzen dau ta Moringer zaldunaren oñetan auspezturik diño: "Oña nik nire zinitza ausi ta zaldunen arauak ostikotu. Ara emen nire ezpata. Aof dozu nire burua zure agindura".

XLII

Zaldun bioztunari, ordea, ifibañe gozoak argiztazen dautso aurpegia, ezanaz: "Zazpi urtez ludia zearkatuz ibiliñ danak asko ikasi dau. Nire alabak amasei urte ditu onezkero. Edef-iritzian dauke danak. Galtzen dozun ezkongayaren orde, or damotzut alaba edeña. Ondorengotzat onesten zaitut.

XLIII

Artu begi gogoz zaldun gazteak dakarkiodan emaztegai liraña. Erbestean eskeinitz bat beteaz ibili dan bidaztiak, izan begi laguntzat auferakoan ere itza zaitzen jakin daun emazte txoragaña. Jaungoikoari eskañak! Gazteluko atea agintariak zabaldu izan ezpa'leustaz, belu izango zan biar. Orain biotza gaintitzen daustan zoriona, zorigaitz eta atsekabe uts biurtuko zan”.

(AZKENA)

BAROJA IDAZLEA NERE BEGI-NINIETAN

ELERTI-ZIRINDAK

I

Ezta gainberakoa gizon aipatu zenbaiten jarduna beaf bezela antolatzea. Besteren esanera ibiliz, beintzat, ezin bidez epaitu. Emengoak izafetaragiño jaso dutena, aragokoak leiza-zokondora eratxi dutelako. Norbere begiz azteftu beaf olakoen lana. Bioz-lafia aldendurik, ofatio. Aizatzañe nabañmena da epailarientzat.

¿Baroja? Ara maiz entzun degun epaya. Idale lardatsa; bañen txepelekoa; or-emengo gertaerak burugabe josten dituana; zikin-artean uxarkatzeak atsegiten diona. Beste zenbaitzu, beñiz, amañ mingain ba'lituzte, idazlea aintzatzeko lituzke amañak. Oberik-ezkotzat jotzen dute oek.

Tira, ba, tira. Ez goraegi egatu. Ezta ere leiza-zokora amildu. Etzaigu gozoa guzioi ao-sapayan berdinki urtzen. Alaz ere, idazte-arauetan ikasiak diranak,

ao-sapayaren gañetik, epai-arau senideak dituzte. Betikoak; iñoiz aldatzen eztiranak. Idazlan barbararen buruz epaie biren irizmenak alkañi bizkarka aldentzen ba'dira, bietako bat, edo-ta zalekeriak gainditu du, edo-ta bestela gofotoak itxukatu. Neurkiña eskuan dalarik, ezin diteke neufketan ofenbesteko alderik atera.

Ba-dituzte utsune beltzak Baroja'ren lanak. Aurenengo arnasan idatzitakoa ikutu gabe dijoakio beti. Ao zarpildunarenak dirudie, maiz ixurtzen zaizkon "boutade" zenbaitek. Baita ere safitan alkañ-josten ditu jazokunak bidegabe.

Ezin ukatu leizkio ere, ordea, bidezko onespentak eta ondorengo gorasafea. Giza-tankera biziki margozten dakiana da. Mami-giaña dario idazkeratik. Euzkotaren joera berdingabe kimatu dezakeana. Ai euzkel-elerti-bañutian onen antzeko jardule bat ba'genu! Irakurlearen agoa gozatzeko. Irakuñ miña zirikatzeke. Olerkariak adiñako lan onuragaña ba-dezake, elerti-buruz, idazle txukun eta trebeak.

Irañi-beña da "El cabo de las tormentas" idazburutzat daramana. Ezda au lengo Baroja. Zartzaroak kementa kendu-ote? Leñoetan bañena goazalarik, ezin igañi aren semea danik au. Ain geza ta belaxka da. Ez bururik; ez soñik; ezta ere isatsik. Au bezelako idaztiak ez diote gerokora uñin eramango izena. Igande-añatsaldean nolabait astia emateko beste ez da. Irakurgai zurbil merkea.

Idazle oden lana oro aztertzen asi geranez gero, ukj ditzagun edeñtasun zenbait. Gure gizonen tankera margozten ez du parerik. Geroago euzkeralduko ditut atal

oso batzuk .Egoki dijoakio euzkerari aren idaz-joskerà.
Gaurkoz giza-irudi laburak dakartzkit.

* * *

“ZALAKAIN EL AVENTURERO”—idaztitik artua:

Soin giatrekoa zan Telagofi. Sudurà kako ta luze;
ilea ta begiak zurixka. Lufezko pipatxoa ezpañetik
egundo utzi gabe. Edalea, esalea, alaya ta lagun leyala.
Erazki zaramakin barenak indafera. Gogoa galdatzean,
edozeñi tiroz biotza leftzeko, etzuan iñoren bultza-beafik.
Ezta ere efi osoa sutzeko. Ara emen norbaitek zegion
agurà:

Telagofi
galtzagofi
ongi etofi onera.
Ostu-zale,
edanzale
neskazale
zu zera.

Edozein eginbeafetarako molda-efeza. Bere etxe-
baruko lanetarako e'tzuan iñoren beafik. Ez emazte-
kiarenik; ez gizonezkoarenik. Emakumea bezain egokia
zan josten. Bizarà ta ilea ebakitzen tajuzkoa. Bereeskuz
zulatu ta josten zitun abarkak. Eltzekoa baneatzeko
zun, befiz, gaitasun bakana!

Agure au zan Zalakain-mutikuaren aizatzale. Lastef
ikasi zitun aren oiturak. Gaberdian auzoko olotegian
olaskoa txintik atera gabe lepo-biufitzen. Pikoak eta
aranak afapatzekoan, oinkada biren inguruan ezetz aren

oin-otsik bafundatu. Belafaren itxuraz ezagutzen zitun ziza-muetak.

Gau batean efiko ildegira eramán zun Telagofi'k mutikoa. Afesitik-at utzi zun bakafik.

—Itxedon ezak emen -esan zion.

—Ongi.

Orduerdi baten buruan azaldu zan agurea. Galdetu zion mutilari.

—Bildufik izan al-dek?

—Zeren bildufa, gero?

—Arayetan. Nere tajukoa aiz, i, mutil. Beti zuti ta erne.

* * *

"JAUN DE ALZATE".—Befogeta bost urte ditu. Lertxuna bezain lerdén. Zailu ta bizkoí. Begi urdin argixtak. Osasunaren gofia du arpegin. Bizafa zurizkatzen asia. Ausardi-joera dario ibileran. Etxean saítu-irtenka dabilenean, zozuaren gisan ziztu-giten du. Gudaketarako edo lapufketarako mendekoai otsegitean, befiz, ontzaren oyua ta basakatuaren zaunga ditu.

Alzate'ko jaunaren marandioan arto-zuriketán bildu dira auzokoak. Atsegiñeko zeregiña. Gañeko zofo igafa erantztean, ufezko arpegia dagefe artaburuak. Abeondoko pilora jaurtitzén dituzte zuritu-ala.

Betof arin etxekoandrea. Amaitu degu zuriketa. Ez al-du lan latz onek eztafiko bizafaren bustirik merezi? Arto-bizafaren autsak bafengoa ere afotzen dik pranko.

Tira, ba, tira. Jaiki zaitezte. Inguratu maira. Gazta-

ñak eta sargaí-éreak neska-mutil gazteentzat. Zurezko edontzietan sagardua.

Ontan, ordea, oía nun deraman gazte batek adáñezko ziztua aora. Beste batek, beñiz, zurezkoa. Lelo arin jakiña entzutean, nork geldierazi gazteen oñak? Bereñez dijoaz dantzatzera. Neufizko oinkada zailu biziak eta kriskitin-otsa besterik ez dantzugu. Ara leloa:

"Sargaía lodi-lodi
denbora danean.
Gazteak anak arin
soñua jotzean".

Geldiunea degu orain. Atsedena. Mutilak zutik algaraz ari diran bitartean, neskak bazteñera igesi dute. Atso-aguraen otzikarak berotzeko ez dek pafafa kezelako edaririk. Neskak pafafera oitu gabe zeudek. Aora orduko, eztulka dizkigu. Ao-sapaya éfetzen. Argi, Panpoxa ta Beltza dituk neskak. Mutil gazteak Baíendegi, Ezponda ta Lizardi. Egin dezagun beñiro dantzan asialdia.

Baratzako pikuak
iru txortén ditu.
Neska mutil-zaliak
anak arin ditu;
anak ariñak eta
burua ariñago.
Dantzan obeto daki
arto jofan baño.

Pafe-karkara ta oyua. Amonatxoak ere asi dira berotzen. Zerbaitako artua dute pafar éfelaria. Ju, ju, ju...!

II

EKAITZA ("Xanti Andia")

Ugiñen lertokia zearkatuz irten nintzan begiratokitik. Ormañien gañetik egian jauzi itxasoak. Buruko etxeak zipriztinkatuz. Lufikararen bufunba-otsa atereaz. Uretan soña sartuz iritxi nintzan nasaren aruntzko okefunera. Itz bitan eman nien aiantzaliai gertatzen zanaren befi. Baita begirariak esan zidana jalki ere.

Askatu ta eratxi genduan galtzorietako ontzitzoa. Lañagoyen eta beste aiantzale batzu sartu ziran bafura. Ayek kañasiak emakumeenak! Añiturik begiratzen zidaten, berebaitan esanaz: Zer egitera ote-zoak au? Jauzi bizkoñ batez sartu nintzan ontzira ni ere. Eramateko nik endaitza egindu zidan Lañagoyen'ek. Begiramenez alegia. Etzeukan lemarik ontzitzoak. Obeki. Añisku-garayan obea da añaun luze bat ontzi-gibelean sendoki lotua. Biotz-estu zegozkigun begira mutikoak eta emakumeak.

Bizitza osoan izan nun une goñi onen zantzua. Nere zoria zan, nunbait, egite aipagañiren batean bizia galtzea. Aintzatuz erabiliko zuten eñiko mutiñak nere izena. Irakurgayetan ikusten ditugunen antzera.

Itobeañak estutu zidan bulaña, ontzira sartu ordukoxe. Ua kedatsa! Orioareñ usain nardagañia zerien sareai ta aiantzu-tresnai. Nazkagañia zitzaidan añañ eñearen gisako ta itxasoko uraren uñin gañatza.

Itxaroaz lotu giñan lipaŕ batez. Lema-ondoan zutik ni. Afaunai eragiteko zai sei gizon. Galtzorian ziran bietako ontzi bat sartu zan, ofatio, noizpait ontzitegira. Ez, ordea, bestea. Ugin batek buruzgainkatu zun.

—Ots, mutilak! Goazan!— didaŕ egin nien aŕantzalialai.

Krak; krak... Afaunkada sendoen egoz, tximista bezain azkaŕ, irten giñan nasa ertzera. Odei beltz ikaragafiak ezkututzen zuten ortze-aldea. Aize-zuŕun-biloak ego-ufatuz zerabiltzien lañoak. Itxas-gañean, ufunera, ilun-zifinda izugafia oar zitekean. Buruago, befiz, beltzgoŕi-unea. Ugin orixka bildurgafiak zetorz-kigun gañera iru-lau aldetatik. Aize-erauntsiaren mendean apaŕ-zipirztiñaŕ zartatzen ginuzten.

Ontan, ordea, Laŕagoyen'ek, txapela eskuratuz, esan zun: "Gure aita" bat lenen galtzen danarentzat.

Etziateŕ zaŕazta gozua egin itz oek bularpean. Egin genduan otoi danok. Ufutira begira ari nintzan ni. Beste ontzixoa ondatu zan tokitik ez joateko esan zigun deadarka begirariak. Bira luzeagoa egiteko.

Ala egin ere genduan. Ekaitz indartsua zan. Menderatzeko laingoa, ofatio, artean. Erabat ufatuz bultzatzzen zigun aizeak eta ontzia ugiñen gañean jauzika zijoan izurdearen gisan.

Buŕunba aundiko aŕiskoak zearo aldendu oi dute bilduŕa. Areago galbidearen ogena norbere lepoaren gain doalarik. Olakoetan zenbaki-korapiloa dirudi aŕiskoak. Bekoz-beko ikara gabe askatu beaŕ. Itxasotik luŕaldera begira, oi ez bezelakoa zan genkusana. Ugin -bitsak eŕi osoa estaliko zutela zirudin.

Ugin birila uferatzen zitzaigun arteka. Azpitiitik axatutakoaren itxurakoa. Albaka artu bearean, ontzi-mutuñaz mokokatzen genduan ur puztuaren sayetsa. Edota erdi-zearka.

Egiketa onetan, oratio, askotxo okertzen giñan. Baita zuzenbidia galdu ere. Zorionean egin genduan lenengo bira Beste ontzitzoa ondatu zan tokira uferatu giñan, eta ondatuetako ařantzale bi ontziratu ginuzen. Bigařen biran ere beste gizon bat bildu gendun. Iru-gařenean, ordea, etzan gizonik agiri.

Jenobebe'ren senargaya ta beste iru mutil ziran galduak. Lefenak egin zituen gure ařaunlariak. Arkaitzetara jo genduan gero. Aufera gabe an tink egiteko agindu zigun tuturuz begirariak.

Azaldu nion Lařagoyen'i nere iritzia. Nasa-ertza lenbaitlen buruzkatzea nerizkiola ondoen. Getari-aldera astea, erio-bila joatea zala. Nekeak aulduta zeuzkala ontziko gizonak. Gañera, zer gertatuko zan ernemiñez. Lařagoyen'ek etzuan tautik esan.

Portu-aldera jotzea bezain galbidezkoa zan an bertan luzaroan tinkatzea. Iru ugin ikaragařiren ondoren, bare-unea sortzen zan. Arauzko tangatekoa deitzen diote ařantzaleak joaldi ofi. Geldi-aroan irabazi beař nasa-ertza. Etzan txantxetako jokoa.

Lařialdi estuan giñan orduantxe. Gizonak atsanka, auldurik, ia kemen gabe. Nola egin, beař zan indarrik?

Liparkaz geituz zijoan gure artegatasuna ta lařia. Ařaunlarien indařa pořot egiteko bidean. Ua estualdia! Nere gain korapiloaren askatzea, beřiz. Ofexek zuti-

tzen zidan zerbait adorea. Nasa-gañean zeudenen kañasiak eta itzotsak guregañano zetortzan. Noizpenka, ofatio, begirariaren tuturuzko deadafak ere ez giñuzen entzuten.

Geroago ta okefago. Afaunlarien indafa ater zorian izan afen, aizearen bultzadari eutsi beaf. Afaunak erdiraño uretan sarturik zeuzkaen. Oñak soloiruan josirik. Soña tinko. Indarkaz burua atzera kako. Agotik lufun eta ats jario.

Aringa zijoazan buruaren gañetik odehyak aize-egoe-tan. Zorabioa sofarazteko eran. Jaungoikoaren ixena! Galduak giñala uste. Ugin biribil ayetako bat oldartu zitzaigun gañera. Batpatean, ustegabe. Ugiñaren sabe-la ontziburuaz zulatzeko astirik etzigun eman. Zartateko ikaragañiz auspeztu-arazi zituan lenengo aulkian zeuden afaunlariak. Gure gañetik igaro zan ugalde izugafia!

Azken-ordua eldu zitzaigula uste gendun danok. Artean ontzi-bafuan geundela oartzean, gogo-bafena sutu zitzaidan. Asafetu nintzan. Eta didaf ozena egin nien:

—Erotuen gisan gaude emen loturik. Aufera egin beaf degu. Eup!

Azkenenko indarka egiteko gertu ziran guztiak. Zer dakuse, ordea, gure begi zoratuak? Nundik sortu da of guregana datoñen aize-oyaldun ontzi ori? Matxin'en ontzia dek. Lertzeko zorian derama puzturik oyala, ametsetako zisne baten joeraz ura ebagiz. Tximista bezain arin dakañ aizeak.

Erdi-zoraturik lotu giñan danok. Arkaitzen aldetik

azaldu zan. Baita bira osoa arin egin ere. Gizon bi zijoazen ontzi-bañuan. Matxin bera ta bere otseña. Ua bai zala ontzia nai baizen egoki ta efazki erabiltzia. Uts bat, egin; edota oyalean edo unaman uratu uts bat, eta aurki jua zitekean ontzia ur-azpira.

Ibilbidea okertzean, zearo ondatu zala uste gendun. Oyalak lipaf batez ura mosukatu zun. Ainbesteraño okertu zan ugiñen gañera. Bereala zutituz, ordea, aizea bildurik, gugana uferatu zan. Ontzi-gañean kuzkurtuta, erdi-etzinik, agiri zan Matxin. Gure ondora ziranean, unama bat jaurti zigun. Ontziburuan zijoan batek eldu ta lotu zun, eta, jauzi bizkor bat egiñaz eta aúfeko muturá uretan sartuz, jafaitu zion ontzitxoak besteari.

Begirariari jaramonik egin gabe, nasa-aldera zuzendu zan Matxin. Ugin orixkak erditik uratuz. Ortzea ta itxasoa alkartzen ziran tokira buruzki. Aren atzetik gu, aizea baño ariñago.

Oartu ordukoxe, portuaren babesean utzi ginduan. Matxin'ek eta bere otseñak bereala bildu zituen aize-oyalak. Guk, befiz, bulzaka eraman gendun ontzia nasa-ezpañera.

III

AÑANTZALEEN LELO ASTUNA

Irten giñan nasara. Baso-eleizatxora gutzaz otoi egitera juan ziran eskola-umiak zetozen garayan. Ao-zabalka zegozkigun begira.

Ezagutzen zun Matxin'ek añantzaliak antzinatik zioten gofotoa, eta etzuan bere burua gaizkatzaletzat agertu izan nai. Ixilean ezkutatu ziran otseña ba biak. Sorbaldatik eutsiz esan nion ari:

—Afigaria da egin dezutena. Bikain jokatu zerate.

—Bai. Ontzi ona daukagu—; erantzun zidan otseñak.

—Baita ontzigizon ikasiak ere.

Eskefak laburki emanaz, nagusiaren atzetik aringa uñindu zan.

Ez Miren'ek eta ez nere amak, etzuten artean, gertatu zanaren befirik. Etxera urbiltzeko gertu nintzan, ba. Añantzaleak, ordea, añenga asi zitzaizkidan. Euren artetik ez igesegiteko eskatzen zidaten. Gezufe-txape'ra azalduko nintzala gabeen agindu nien. Ez neukala orduan betarik. Eguneko goraberatzaz luzaroan mintzatu nai ziran, nunbait.

Ilunabañean Miren'i gertaturikoa edestu nionean, batpatean zurbildu zan eta negafari ekin zion. Añitze-koa zan, agian, Matxin'en egikera. Gañera, Jenobebe'ren senargayaren zorigaitzak biotza ukitzen zion. Aren adiskide kutuna bai zan.

Nork eramango zion, befiz, Jenobebe gaxoari al-

bista beltza? Miren eta ni abiatu giñan. Mutil ondatuaren ańeba bat ere bai. Luzaro'n mirabetzan zegoana zan. Argi-tofera iristean, atea idikiz, Jenobebe bideratu zitzaigun. Sorgińa da, gero, emakumea edozeńen arpegiari biotza salatzen! Aurki igafi zigun. Negańez zotinka besteratu zun burua.

Iru neskegandik aldenduz, Urbiztondo aipatuarengana jo nun. Aren itz-jario ifigafia! Emakumeen biotzberatasunatzaz mintzatu zan. Arpegi ilunez mintzatu ere. Gizona ain tolesgake oartzean, ifipafea nun biotzondoan azka.

Gezufetxape-aldera zuzendu nintzan iluntzean. Txaloka ta oyuka artu ninduen Lafagoyen'ek eta bere lagunak. Oro itzalia zan ordurako goizeko ondatuen oroya. Olakoxea izan, nunbait, bizitza. Eriotzaren agińetik doidoika igesegitean, zertarako gogoratu galduen zoria? Naikoa zun norberak bere zoriona antolatzea.

Erdi-zoraturik erabiltzin edariaren indafak. Goizeko gertaerak aspertze-arteńo anei aldiz jalkiz. Etzuten ezkututzen Matxin'i zioten bekaitza. Aren egiketa zerbait goratu ańen, asmoa itxusikatzen zuten. Zergatik ote-zan? Zerk eraman ote-zun? Gu ondatzeko ustez joan ote-zan? Um...! Ez nuke ezetzik esango...

—Ixilik zaudete. Gu gaizkatzea beste asmorik eramango al-zun, ba?—esan nien.

—Nork daki, gero, Xanti; nork daki?—erantzun zidaten.

Nork besteratu ayen iritzia? Ezta noranai erabil-eńaza ańantzaleen epaya. Are gutxiago, beńiz, euzko-ańantzaleena.

Nere ustez, gizon kaskailua bai zan Matxin. Indar-ari emana. Gauza onak eta gaiztoak bidenabañ egin zezazkiana. Beañezkoa ba'zerizkion, etzuan arkituko iñor erailtzeko oztoporik. Ezta, ofatio, aldarteak jota-koan, egite neurgabeak egiteko ere. Gizon zentzun-duna ta ikasia zan Lafagoyen. Oparo ulertu zitun nere gogo-bañengoak.

Aiztu genuzen oro egun artako gorabera itunak. Alaitasunak gañeztu zizkigun biotzak. Ardaua gendun aizatzañe ta pizgañi. Ontzizayen artean esere nintzan. Akeita ta pañaña añañean.

Abesti bat atera zun Xenpelañ'ek. Zoratu arteraño erabili zuten lelo jakiña. Aspergañia zan, benetan. Etzuan abestiak ezertako zentzunik. Ala ere ezin ago-tik jaurti. Ezin uxatu burutik leloa. Ain zuzen ere, eñi xearentzat zenbat-eta abestiaren muña txepelago izan, areago da gozo agorako. Ara abestia:

Ni naiz kapitan piloto
Neri bear zait obeditu.
Buruan jartzen ba'zait neri
Bonbiñon bat eta
Bonbiñon bi
Eragiok, Xanti,
Añaun ori.

Etzan atertu gaberdirarte iskanbiña. Abestu genuzan zortziko zenbait ere. Goizaldera mutilko gazte bat azaldu zan. Aizezko tramankulu bat eskuan. An nasitu ziran amañ lateñitako eresiak. Zortziko baten ondoren, "vals" bat. "Marsellesa", beriz, uñengo. Euzko-abesti alayak, azkenik.

Edariak menderatu zidan neri ere burua. Erdi-eroturik genbiltzan danok. Patañaren indañoak oratu gindun. Tabakoaren keak itxukatu. Antola nolakoak izango ziran eztañietatik irtetzen zitzaizkigun edesti ilun uratuak. Kale-zearka, ibil-ikaraz, doan moskoñaren gisan, orain abestia asi ta batpatean bidegabe eten. Lelo berdiña asteko ausi, gañera, lengoa.

Jarki nintzan noizpait eta etxera bidean asteko ustean, esan nien:

—Aguñ, jaunak. Ba-noa.

—Ez, ez —zesaidaten ao batez danak.

—Ez adi joan, Xanti—deadañ egin zidan añantzale batek.

—Joan beaña det, ordea.

—Ori dek ontzizai eskasa aizana. Alde, alde ortik!

Leñenak egin genuzanean, irten giñan Gezuñetxape' tik. Euria ari zun. Nasa lokatzez betea zegon. Ni, beñiz, etxera jo beañean, nasa-aldera zuzendu nintzan. Eñizayari eskeñak. Eztakit, bestela, noraño joango nintzan. Arek lagundu nindun etxeraño. Uñengo goizean, oartu ere gabe, nere ogean esnatu nintzan.

IV

MATXIN IGESI

Etzagerkigun aspaldian Matxin'ek, ez neri eta ez Miren'i ajolarik. Etzan Luzaro'ra iñoiz jasten.

Uferatuz zetorkigun ezkontza-eguna.

Gau batez, etxeratzean, ateondoan Matxin'ekin topo egin nun. Nere zai zegon, nunbait. Ikaratu nitzan lenengoz; aitor bear. Zer nai ote-zun gizon arek?

— Zurekin itzegin beaf det -esan zidan.

— Tira, ba. Sar zaitez etxebafura -erantzun nion.

Nerekin bofokatzera ote-zetofen bururatu zitzaidan aufenetik. Ez, ez. Ezin zitekean. Bera baño indartsuago nintzan.

Sartu zan eta nere aufenetik igo zitun zurubiko malak. Nere gelara sartzean, zurezko idaztitegian neuzkan idaztiak ikusmin zofoztez begirakatzen zitun. Baita ormatik exegirik zeuden oyal margoztuak ere.

— Zure amonaren etxetik etofiak al dira? -galdetu zidan.

— Bai.

Bigaren aldiz astiro begiraka ekin zion. Afiturik ne-gonion begira.

Zuk esango dezu zerk zakartzun onera -jalki nion.

— Oraintxe esango dizut. Miren'en aitaren idazki itxi bat eskuratu zidazun.

—Egia. Bai.

—Beste idazkazal bat dakarkizut nik ere. Miren' entzat. Ez eman ezkontza-eguna iritxi arte.

—Ez ote-da zure bekaizkeriren bat?

—Ez, ez. Egon kezka-gabe. Bere senditik datořela esan egiozu. Ustegabeko gertaera atsegiņa izango da biontzat.

Ikaraz artu nun idazkia. Bitartean ordea, Matxin gelako txoko guzietara, atsegin-itxuran, begira ari zan. Uřena galdetu zidan:

—Etxian al-dago zure ama?

—Bai.

—Agurtu nai nuke, ba.

—Ongi. Goazen.

Nere amaren gelara sartu giņan. Matxin ikustean, biziki ařitutakoaren gisan, bat-bateko keņua egin zun amak. Ezin ulertu nik zimuřaren zergatia. Oso maiteki ta bigunki jokatu zan Matxin. Luzaroan mintzatu ziran biak. Egoneziņak zirikatzen nindun biotzondoan. Ulerkaitza zan neretzat Matxin'en oraingo joera.

—Au dek aldaketa—nion nerebaitan.

Etxetik irtetzean, nereganatuz, esan zidan:

—Luzaro'tik ufutiratzera nijoa. Ez gera, noski, geyago alkař-ikusiko. Gořotorik bai al-didazu?

—Ez zergatiak ugari izan ařen.

—Ordun jaguř!

Eskua luzatu zidan. Baita nik ere nereea. Biziki estutu zun.

Gelara urbiltzean, oso artega aurkitu nun ama.

—Zer gertatu zaizu?—itandu nion.

Ezer ez. Nere anai Jon zala uste izan det, uferatu zaidanean.

— Zer?

— Bai, bai.

— Ainbesteko antza al-du, ba?

— Aren aurpegia berbera dirudi.

Oso bakana zan izaeraz Matxin au. Joeran, tankeran, mintzoeran, ibileran, lagunekin. Danean. Zerbait ba-zun oargafia.

Jazokun au gertatuz geroztik, zenbait egun joanak ziran. Udazkeneko egunsenti eder orzkarbi batean ontzitxoak, nasa-ezpanetik askatuz, itxas-erdira zuzendu zun Matxin'ek. Mofoyarekin. Orduerdiaren buruan itxas-ganduak estali zitun urunera. Joan dira aiezkeroko egunak. Baita asteak ere. Igazi dira urteak. Ez, da, ordea, aietzaz ezer geyago jakin dun gizonik.

Iritxi zitzaigun ezkon-eguna. Eleizatik amaren etxera urbildu giñanean, Miren'ek uratu zun Matxin'en idazkazala. Ingi-mordoa ixuri zan mai-gañera. Garatz-txartelak ziran. Meatz-bazkunetako txartelak; Latefiaren zoñ-txartelak eta abaf. Ua zan dirutza! Idazti bat oartu gendun ingi-tartean. Ara zer zion.

"Nere Miren maitea: Zure sernagayak lengo batean nere eskuetaratu zun idazkiak ustegabeko gauza bat azaldu zidan. Zu ta ni senideak gerala. Aita baten seme-alabak. Ainbeste goñotatu dedañ Xanti bera ere nere aidekoa da; ia senide.

Agiñe'taf Jon'en semea naiz. Nere amonaren etxean mirabetzan zeguan nesname bat det ama. Ez diot iñori

egotzi nai izan dedan zabañkeriaren ogena. Nere zorigaitzaren ondorengo utsa da.

Gizon gaizto ta biozgabetzat joko nazute, agian, zuk eta zure senařak. Ezin nitekean bestelakoa izan. Doakabe uts bat nitzanean, ostikoka ta zitzaka erabili naute ingurukoak. Altsu izatera iritxi naizanean, urkoak makilkatzea ta irainkatzea zitzaidan atsegiñen.

Zoriondunen indařa ta ondasuna. Gogoaren gaxotasuna, beřiz, bekaitza ta ituntasuna. Piztiak alkař ozkatzen diran arpetan luzaroan buřukatu diranak, kutsuturik daude. Nola diteke gizon guziak osasundunak izatea? Ez eta ere, ezin diteke, guziak onberak izatea. Ni beinzat ezin neiteke izan oraindio. Ofegatik bidaltzen dizkizut, nere ařebatxo oři, ondasun oek zure ezkon-ondaretzat. Au da nere zitalkeria. Au da zarpilkatuaren iraņa. Zornedunak osasundunari dagion iraņa. Sendiko senide kutunari, eřukaři ostikopetuak damaion zigofa.

Aguř, ařebatxo maitea! Zorionak!

JON”

Idazki au idaztean, Matxin negařez jardun zala eřazki igarı zitekean ingi gañean: Ařas zimurturik zegon. Ixuritako malkoen kutsua an ageri zan.

Gure arerio puřukatu zan Matxin, batpatean lagun biozti ta senide maitale biuř zitzaigun.

(AMAYA)

PAPINI'REN IRUDIPEN-AMESAK

I

¿Bai al-du iñork gerokoaren atea idekitzeko giltzik? Ez dek nornairen aala etorkizunaren ilunbea argiz ufa-tzea. Jaungoikoagandiko igar-aizeak eragiñik aintzina-ko igarleak arnastutzen ziaten etortzekoa. Aiez gainera, nork? Idazle zenbaitek, oñatik, bañundatu izan diate iñoiz gizadiaren bidean argi-nimiñotxoá. Izpi-txirixta utsa izan añen, igarletzat jo ditzagun olakoak ere.

Verne idazleak orain beñogeñ bat urte sendu zizkin bereziki gizadiaren oraingo auferakuntza zenbait. Oraingo azpi-ontzien murgil ariñak ikusiki, nork aantzi "Nautilus,, en iger-ibilak? "Aste batez oial-egazkinean" irakurtzean, gaur-eguneko txori egazkiñak zizkin Ver-ne'k ames. Luñetik ilargira ere gizonak iritxiko eztira-nik ezin esan. Igar-indañak aizatu zin, naski, idazle onen mena.

Orain, ordea, beste idazle bat zekarkit igarletzat. Gerokoan zerbaitxoan usnatu nai duna. Bidez gerta leikeana zerabilkik. Sekulan egiztatu ezik ere, irudi-

penari damaion atsegin-ifi goxoa bedi arinkeri txoroen parkabide. Atof, irakurle. Goazik idazle aipatuaren eskutik. Aitatu dezadan, lenengoz, nor degun eskuko adiskide ori.

* * *

Giovani Papini. Ezaguna dezu, noski, idazle italiaf au. Aintzina Kisto'ren izena gaizki-esaka erabili zuna. Gerora aren aldeztale gori biurtua. Papini'ren antzeko izaerak, ain zuzen, ez dute iñoiz erdiperdika eskasean tinkarik egingo Edo-ta, sapelaitz gisan, goien goienera egazka igoko da; edo ta inpernu leizara ifixtaz labainka jatsiko. Aldeztale beroa ezpa'da, biraolari porokatua izango da.

Etzaigu agertzen Papini, idazlanetan, or-emen ezezki bilduriko jakin-lore merkeak zapañadan ixuriz. Ez da ere, ez, jakintsuenetakoa. Bai, ofaatik, elertilari trebea; bai ertilari iaukala; bai gizon bioztuna. Itzak eta oldozkunak sutegitik galdatan ateratzen ez du parerik gaur. Itz lazkañak. Aiztoaren zofoztasunaz dezteratua idazkera. Baño edef-eguzkira egoak uferatzean, nork uki biotza ain eztiki, nork irebazi irakurlearen gogoa ain ustegabean?

Gaizto-bidetik uskurtz-aldera bafutiratzean, gartsu jaso zun, oi bezala, itza. "Storia di Cristo" da onbidean argitalduriko idaztia. Kisto'ren aintzari; Kisto'ren aldezkari; Kisto'ren ezagule goxo; Kisto'ren izaera eztiki ta maitegafi azaltzen zakiana ager zitzaigun.

Gabetik ez dator, ordea, batpaten eguzki-lanbroa. Egunsentia bear, alegia, bitarteko. Papini'ren adimenak

ere bear zun bitarteko ori. Geldixeago ta sakonagò oñak eta efoak lurperatzeko. Kisto'ren goratzale xamuña urte biz izana, joana al-degu befiro ondabidera laprastka? Erükári utsa! Ez da luzaroan gaiztoan tinkatuko, nik uste. Zorigaiztuna litzake, bestela, gogo gartsu ua.

Bigarren gaiztoaldian argitalduriko idaztiak "Itzak eta odola" darama idazburutzat. Iñi-eztenka zulagafia. Gaizto-menak dabaril befiro sutan or.

Irakurlearentzat orain dakarguna "Gog" deritzaion idaztitik artua det. Esanaz naikoa ta geiegi, noski, Papini idazlearen ezaubidetzat. Aufe-itz luzetxoa. Par-ka, irakurle, ta eskeini eskua idazle goxoari. Bafengo su-indafak ezpa'lebaril ara ta ona, ez luke, nere epai xixtril ontan beintzat, parerik. Goazen aufera.

* * *

Wells ospetsuaren etxean sartua nauk. England'en diran idazleetan goratuenetakoa dit bekoz-beko. Gi-joazkion, bada, ondora iritzi-eske. Ofa, ordea, nere itzotsa oartzean, Wells gizagajoa, itz-itufia batpaten askaturik, ugalde laistefa jaurtiz. Izperkari naizelakoan dik olako itz-etofia. Nolatan atertu erauntsi izugafia? Era ontan ba'datorkioz oldozkunak lorez jantzirik lumara, ez dek onentzat eginbear zala idaz-lana.

Ara nola mintzatzen dan lafuzko arki lasaia nigana uferatuz: "1866'gafen urtean Bromley'n jaioa nauk. Gaztetan andere-jantzi ta bitxi-saltzale saltoki batean mofoi izana. Geroago asia nauk ikasten. 1886'gafenean

eraldu ta atera nin nere egunkaria. Berton argitara ere lelengo idazlana. Socrates'en buruz ain zuzen ere".

Oñela dijoa gainbera Wells'en itz-jarioa. Nor naizen adirazi bear ixilarazteko. Ez nebilela bere bizitzako goraberak biltzen. Ona emen jaulki didan erantzuna: "Zer nezake, bada, nik zutzat?"

Wells au gizon lodizki sendo bat degu. Itxuraz baseñi-aldean bere ondasunak pake saildian erabiliz atsegintsu bizi danen bat dirudi. Tankera utsez ezin somatu inork idazle-gogoa. Ondo jana; arpegi borobil osasuntsua. Ez darama olerkari-antzik lafu-azalean. Ez du irudipen ameslaririk ageri mintzean. Gaztetango bitxi-zaltzaleak diraula oraindik ere soin-bafenean, esan bear.

Izan ere, aintzinako kapel bitxiztatu ta edergalu zuri-gorrien orde, idazle merkeak saltzen dizkik. Jakin-ames solairu-gabeak; befikeri txepelak; igande-afatsaldeetarako ipuñak; zizka-mizka txoliñak.

Itz-ugaldea atertu ondoren, ara nere eginkizuna azaldu. Europa osoa zearkatuz nerabilkiala. Jakinai berezi batek zirikatutik, gañera. Gizadia noragiño doan jakin nai. Gerokoaren atea zabaldu nai. Etorkizunaren iluna uratu uste. Gizadia auferaka ala atzeraka doanentz ikasi nai.

Itz oek entzutean, saietsean ezpareak miztokatu ba'lu, ez uan erneago jarkiko ta zutituko Asia degu beñero maldañ-beera Wells iztun erexaren itz-jarioa. Oraingoan, ordea, jakingafia da jaulki diguna. Lotu bedi, alere, urengorako.

II

Etorkizun-itza entzutean, lafu-arki atsegiña uferatuz, ezpain-artetik itz-ugalde azkafa ixur-zorian, utzia genun Wells giza potxolo gorra. Au berau degu izle ta kontari. Papini aipatua bitarteko. Ez det onen edestia itzez-itzez beretik ateratako ari-albañuz josi. Ango muña ta mami-biotza nereratu baizik. Wells mintza bitartean, gagozkion aogoxo ta belafi-erne. Oaf, irakurle, goren-go idazleak ere ez dutela artilearen igortzi biguna bes-teen lanak epaitzean. Ara, ba, Wells'ek esana.

Gerokoan usnaturik etorkizuneko lañoak ufatzea da neretzat zereginik atsegafiena. Etortzekoa argiztutzea. Lan ontan ez dit nere eñaldean inork tutururik jo. Ez det ortan berdinek. Iru izar ditu England-lateñiak elerti-ortzean dirdai-zabalka ageri diranak. Abeñi-elertilariak irurak. Bakoitza bere erara, ordea. Kipling, oleskari; Show, paferagile ("clown" da euzkeraldu dedan itza.-¿Bernard Show'k ez ote-du besterik merezi?); eta irugafena ni: iragarlea.

1901'gafenean argitaldua da nere iragaf-idaztietan lenengoa. "Anticipations" idazburutzat daramana. Añezkero orixe izan da neretzat jardunik gogokoena. Jakintzazko iragarpenak; izañ, bizitza, guda ta gizarteko iragarpenak. Ez da nere begiratu zofotzak zulakatu ez dun arpe izkaturik. Goragokorik al-dezake ezer giza-adimenak? Aintziñetazo uskurtzak ere iragarkiak zituzten solairutzat. Berdinki sinesgabeak; baita ere judeafak. Otswald'ek eta Poincare'k erakutsi ziguten jakintzaren

elbururik bereziena auxe dala: gerokoan argi-urátzea. Nerera jo dezagun orain. Nere izena aintzatuz darabilkienak ere berofexegatik darabilkie. Elerti-saltokietan nere iragarpen-idaztiak ildoa trebeki zulatu dutelako.

* * *

Ara nola etetzen dion urutizkin-txifinak Wells'i itz-zapañada atergabea. Zenbat itz?—otsegiten dio olerkariak urundiko jarduleari.—Noizkorako? Ongi. Datoren orila-25'rako sei mila itz. "Well, good bye". Agur.—

Eta bere artan nigana itzulirik:—"Westminster Gazette" deritzaion egunkarirako iragarpen bat eskatu didate. Ara or; irakurri ezazu. Jakin-miña zirikatu-arazi baietz. ¡Ots! Ez dezu irakurri beaфик. Or agertzen ditudan oldozkunen muña ta biotza mintzoz neronek azalduko dizut.

Befiro ere onelaxen dafai Wells olerkari ameslari ta asmatzaleak.

* * *

Oraingo gizadi au erdiratzen denerako, guda izugari bat sortuko da. Latefi geienak naspildu ta alkafekin korapilotuko ditun guda erdiragafia. Laurdeneragiño uritu ta eratxiko du gizadia guda onek. Aize-aldean bofokatuko dira alkafekin gizonak eta laspel-ontzi galgariak izango dituzte izkilu. Izkilu oekaz ez da izango gudarien eta beste biztanleen artean ezertako alderik. Zokondo guzietara iritxiko da triskantza iluna erio-egoak bildurgari nunai zabalduz. Ludiko uririk

nagosienak eta aberatsenak auts biurturik lotuko dira. Eri txikiak ere oro xeeturik eta biztanle gabe. Ikastetxe nagosi ta aztetxeak azpikoak gain iraulita. Lantegiak gaulapuf beltzen aztaparpean.

Lert-gai ta laspel erio-banatzale guziak amaitu arte, ez da guda izugafi au azkenduko. Lurbira osoan bizirik lotuko diran gizon pitinak eta aldra eskasak ez dute tankera alaigafia izango. Zurbil; goseti; sorgin-itxuradun. Zugaitzen gerizpeetatik irtendako pizti izutien gisako basati utsak izango dira.

Jakitunen ondorengorik ez. Etxe-eraikitzeleai eta injenieroai ez deitu etxe zartakatuak beñizteko ta beñiak jasotzeko. Ez dezute ludi osoan olakorik dezakenik oztopatuko. Baso-piztien antzera lufaren zearka dabiltzan basatien adimenera ez da jakite-izpirik iritxi. Ez dituzte azaletik baizik ikusi gizadiaren auferarakuntzak eta bide beñi ufatuak.

Triskantza izugafi artatik osorik irten ziran tresnak amaitzean, nun beñiak egiteko gizonik idoro? Oraingo makina ugarien beso biufi ta soin dirdaitsuak eremu-gañetan erio daude gorniak jota; sabel mazpilduan dagefe erio-aztapafaren zulatua. Ondakin oek alkañ josiz beñirik egingo luken joslerik ez da azalduko ordea.

Gizadia amaitzerakoan basatitasuna, txirotasuna ta ezereza izango da luf-gañean nagusi. Oraingo lafañak landugabe; basoak txaraka-zulo; baratzak lafmendi. Ondasun guzi oen jabe zan gizona, beñiz, or-emen taldeka. Gofoto-sua begietan; aora daramakien janaria

alkafi muturkatuz; zarpilkeria soñean; ezjakina adime-
nean. Piztien biziera.

Au zorigaitza! Befogetamañ urteren baruan ikusi
bear ditugunak! Jakintza-aizeak puztuta arabilkinan,
Europa edefetsia; ta aberats-uretan bilduki burua ager-
tzen dekanan, Ipañ-Amerika txoragañia; ez dezute izan-
go aurki gaurko-antzik. Zuen semeak gaurko ederta-
suna ta jakite-argia zearo galdurik, aintziñako auzo
-aldren oñazpian atera bearko dute laster bularpetik
asperenka lañia.

Ara, beñiz, ordun beñiro gizadia leiza-ondotik neke-
ka aldapa-gora jakite-eguzkiaren mosu-bila. Maiz giza-
diak egin dun ibilia. Mendi galufa jotzean, ifistaka
zokondora; atzera goraka-bidean asteko. Iruin dun
aria askatuz, leengoa berbera iruiten beñiro. Gizadiaren
zoria! Añokeriak jota abilenean, etzaik izango oldoz-
kun au gañezko.

* * *

¿Egiztatuko ote-da iragarpen ilun au? Ez da lañ-
zozoak esana aufekoa. Wells ospetsuak Papini'ren
aotik diona da. Ez dizkiguste ortze-aldean lañoak argi
ipiñi. Ez ikaratu orde, irakurle. Ixuri ixilean kolkora
zure epaia. Lipar batez badarik ere atsegindu ba'zai-
tuet, ara ni biotz-pozez beterik.

(A M A Y A)

ERUSI'KO ZABALDIETAN BAENA

I

IZUA ORO

Ez bildurtu, mutilak. Boltxebitafen artean gaituk aldi batekoz. Ez ikaratu, orde, irakurle. Gure oinkaden aurretik bideak ufatzeko bide-erakusle yayua digu. Izle goxo ta idazle atsegafi bati dagokionez, ifiparka ta eskurakoi eramango gatzik. Angoen befi ikasia dek bertan ibilirik. Garcia Sanchiz espanafaren agotik entzunak dizkit dakartzkidanak. Aren ezpanak erabil oi dituen oparotasunak eta ufe-lorak inausi ditzadan. Ez dit ortarako astirik; ez tokirik; eta... ez beafik ere. Itz goxo aien muiña xurgatzen, ausinaren antzean, alegiñak egin bear. Zein ez dek ango befietzaz jakiteko gogo-zirikaz? Ara bera mintzatzen.

Latefi-mugetan baena sartzeko ez digu eragozpen aundirik topatu. Beste edozein latefietan ipintzen dituen oztopoak. Gure joakera aurrekoz gaztigatua ginun. Emen zetorkiguk bidera gizaseme ikusgafia;

soñez aundia; gefirañoako bizaf erdi-zuria; txano antzeko lafuzko estalkia buruan. Gure lotukiak eta bideko tresna guziak arturik, an zeramatzik etxe kaxkar batera. Bai bañenak azpikoaz gain zuur astinduz zarpikatu ere. Biguñago zerabiltzik eskuak emakumeak. Ez dik ark ere zokondorik begiratu gabe utzi. Leendik generamagigunaz gañera, beste diru-mordoxkatxoa rubloez (ango dirua) aldatu digu.

Goazik bultzira. Tren-burdiak txukun eta garbi agertu zaizkiguk. Ta bufunba-otsean bildurik Leningrado'ra bidean goatzik.

¡Leningrado! Aintzinako Snt. Petersburg! Kzafa eta kzare bere kolkotxoan zeduzkan kabi txoragaña. Emen erail zizkien boltxebitafak senar-emazteak eta aien semeak. Emen tiroz eten ziokan bizia Yusupof efege-gaiak Rasputin maltzur aipatuari Emen asi ukan eguerdirantz erne jeikitzen Lenin'en eguzkia. Emen jasotzen dik afo zerurontz bekokia Kepa eta Paul deunen guda-gazteluak. Emen...; baña goazik gerera jakin-ostoak zapañadan aspergañi ixuri gabe.

Leengo narotasuna galdu dik orain uri onek. Antzinako aberastasunen ondoxketan erdi-bildurik dagola zirudik. Orduko aunditasunik eta ufe-dirdairik etzagefek. Orain zarpilduki ta añataz josirik dakusgun jantzi-ondafetik leengo edertasuna usmatu bear.

Oñak luferatu orduko, ba-dizkigu ufean berogei zalpurdi-zai buruari eragiñaz burdi-eskeinka. Antola zein ezi-kaitz diran burdi-zai oek. Langile guziak sindikatoetan alkartu-arazi nai boltxebitafak eta alegiñak eginda ere kofradi berekoi ontakoak leenean tinka-

tuago jarai. Etzizkien leengo joeratik egundaino atera. Ez dituk nolanaikoak, gero, mutil oiek. "Adi ezak i, zaldi-zai, Europa-ostatu-etxera goatzik".

Aufeko aulki-galdoŕean erdi-zutik gurdiaren tafataz balantzaka, gaztaña-adaska baizen gorputz-aundi, bere bizar luzeaz aita-Olentzaro zirudin, jostaġu-bitxiz zalpurdia gañezka deramala. Begien aŕfean dijoazkigun etxe guziak argizari-margoa zedukae. Gure mendietako bei gofixten antzeko belegitasuna oro.

Pozkarioz artua ginun etxe-baŕua, edur-maindirapean estaltzen asi dituk, ba, telatu-gaňak. Berokiňen aŕimora ezti zaiguk jatetxe-magaltxo. Garbi-itxura danean; kaleko margo gofixta berbera ormetan itsatsiki. Zurubiaren beera malmuko ikaragaŕi bat zetorkiguk bidera. Gure bide-tresnak lepa-gainean arturik, aŕfean goruntz zeramatzik. Ba-ginuen lexibatu beaŕa ta, ezko-tu diagu ur epelez soňa.

Baňa... ze tximixtazko kedats nazkagaŕia dek au? ¡Aŕain usaia! Sardiňa zaafen gisako kedatsa zeritek legortzeko zapi. Bai nik zerena zan bereala usmatu ere. ¡Tximista gaitza! ¡Stalin poŕokatu oŕen diru-gorde beaŕa! Aŕain-olioz egin diate nunbait jaboia ta berofekin zapiak eta oialak garbitu. Muinetaraňo baŕeneratzen dan kedats mingotsa! ¿Gabean nork burutu oeko mandirepean?

Aspalditik eŕi onen beŕi jakiteko amesetan giňan ezker, ezin egon alpefean. Otordutxo egin ondoren, berela kaleetan-barena gaituk ikus-erne. Gu garamatzin zaldi-aztaka otsera ta gurpilen gaitzairuzko uztaiak arkoskoetan dagien zaratara, bide-erditik zijoztenak

alderatzen itukan ibil-bitartean gurdi-zaiarekin gaxa-xika mintzatuz. Baita onek bereolaxen jaulkitzen zin erantzuna. Ezpai'genian tamalez ulertzen zer zesaioen alkañi.

Etzoazik langileak eskale-antzo lañu-azalka. Ezta-ere dotore ta apain gisan. Guziak txiro; guziak berdin. Alboetako etxeak arpegi zikiña zeukae; leioetako leiañak zuloz naiko saretuak. Kooperatiba-saltokien ate-ondoetan emakume ta gizon-efeskadak janari, oski ta jantzien zai. Kale-erdian beargiñak aruntza ta onuntza atergabe. Ituntasuna, legoña ta zekena nabari diagu or-emen. Añartean atsedengabe joan bear dunaren aspeña. Ezpanak eta agoa ezotzeko ur-txifistarik somatzen ez dunaren oñazea.

Museo'ra zuzendu dizkigu leenen gure oinkadak. ¡Au jendearen piloa! ¿Ez al dek añitzeko? Museo onen atea antziña ez itukan iñoiz idikitzen eñi soilarentzat. Aundizkientzat ere noizpenka baizik ez. Olakoetan ere bakanka ta jantzi bereziz joan bear.

Orain atea zabalik zeudek beti. Ikusgai oetara zaletu nai dizkiate boltxebitañak beren langileak. Ortarako jañirik zeuzkae agerle ta adiratzale bereziak. Olango azalbenen afean lasteña dik, oñaatik, eñiak añausia. Gure antzeko erbesteañak aretora sartzean, arin ao-zabalba begiratuz, burua atzeratzen diate. ¡Gogoaren atsedena! Emen ikusi dizkigu eñegeen aldiko kutxa bitxiztatu, txirlañi, diamante-bitxi, zurezko ederland, arki, mai, oyal margoztu eta abar oparo ta nai bezainbat. Erbesteañai aroz erakutsi ere kzañengandik arturiko aberas-ondartxoak.

Baitetxera bidean jafiak gaituk. Etzegok an ikusibeaf afigaririk. Ormatarte aietan otzikaraz dardarika gabiltzak. Bafen iluna, otza ta ezkoa. Gela estuak eta burdin-ariz sareturiko leyo-ziritu utsak. Burnizko ogeak; arkiak eta maitxoak ere bai. Etzeukate ausi bildurik.

Ara gauza aitagafi bi. Bazter guziak argizarizko irudi-bitxiz josita zeudek. Begientzat ikusgafi ta gogorako ikasbide. Beste baztertxu baten aintzina eleizatxoa zan aretoa ageri dek. Kendu ziote orain eleiz-usaya. Siberi'ra epaiturik zijoaztenak emaztatxoarekin joateko eskubidia ziaten. Ezkongai ziranak eleizatxo ofetantxe ezkontzen itukan. Biotzeko maite-usoa alboan zeramakitela zigofaldi ikaragafi ua ariñago ta atsegiñago iduriko zitzaien, nik uste.

II

STALIN'EN AGINTE-PEAN, MOSCOU

Boltxebitañak agintzen duten ezkeroz, Moscou dek Eñusi'ko urien buruzagi. Lau miloe biztanle ba-dizkik. Kremlin-jauretxeko doñearen bekoki-erdian zegok Eñusi'ko begi ikaragafia. Aren begiratu zoñotza, izagafia! Beti zabal, beti esnaa, beti erne; iñoiz ere ez zabar eta loale. Ez dek ezer aintzinako ziklopeen begiratu asafea gaurko onen ondoan. Begi ofentzat ez dek Eñusi'n ezkurturik eta noiz-nai azpikoaz gain iraultzen ez dun zokorik. Ez beza iñork txintik atera; ez begi iñork kufuxkarik. Ez dek izango giro, bestela.

Stalin poñokatu dek begi bildurgafi ofen jabe. Eñusi'ko zabaldietan bañena biuñika ta ziztuka luzatzen den suge-soña dik buztantzat. Eñizayak eta guda-mutilak alkar josirik iruin duten sarearen pean ixil eta mutu egon bear eñi gizagajo onek. G. P. U. deritzayon eñizaien begiak irixten eztiran bazter gibelik, eztek.

Ez diate nai boltxebitañak beren inguruan erdi-merdiko gizonik; aldezkari poñokatu utsak nai dizkite. Ora Trotzki aspalditik arerio zitaltzat joa. Siberi-aldean malkoak bakafean txukatu beaña dik. Trotzki'ren izen ondaña ere ixilpean aaztu ta il-arazi nai diate. Bai lortuko ere oraingoz.

¡Stalin! Galtzairuzko gizona zageñek izen-orde onek. Atera ortik nolako atzazalak izango ditun. Erdi-ikasía ta letra-gabea izan añen, ez dek txantxetan artzekoa

kaukasiaf biuri au. Aurtxoak gaberdian ontzen auspo-otsari baño bildur biziagoa ziote efusiatafak gizon oni. Ez dek an berak daramatzin ugelak eta agokoa ausiko ditun moxalik. Etzegok ori uzkailli bildufik. Ezin zezakian Lenin'ek izan ondorengo egokigorik.

Boltxebitaf oek beren kontura ipiñirik dauzkaten ostatu-etxe batean izan digu bartko atsedena. Ez ginun biguna oeko lastaira. Ezta ere oe apañak. Zurezkoa ta motxa bat; burdiñezkoa ta zeafetakakoa bestea. Alere laistera izan ginun gure loa. Gure etengabeko ibiliaren sari goxoa!

Ofa aokadatxo gozoa gosaltzeko. Gaztaya, erle-eztia ta... afautzak. Baña, afayetan, afautz oek austean... a ze erauzte buztina ta geldia zuten! ¿Ez al-dezute ikusi inoiz erdi-erioan akef zaafak biali oi duten zear-begiratua? Alaxen lertu uan azpilean eme-eme gorringoa. Pufff!

Ogi ezkoa, bustia, beltza ta ore-gisakoa. Ukabila sartzeko adiñeko zuloak ba-zizkin mami-tartean. Gure layotz-aldeko arkaitzetan jayotzen den oroldioren bizkia zirudin. Dasaigutenez, langileak txokolatea dite janaririk ugariena ta atsegariena. Uritasun au etzetofek ango lufen zeken eta antzu-izatetik. ¡Bai zera! Baña an biltzen dituzten onentxoena era guzietako makiñen truke erbestera biali nai dizkite. Ango egur, gari eta petroleo-aberastasunak ez dituk naiko beren eroste-amesak betetzeko. Era guzietako tresna ta makiñarien beafa baidite Stalin'en aufe-iritzia jasotzeko.

Efiari ipiñi diozkaten eskasak eta baruafak gozatze-ko zeuzkae jolasaldiak eta egurastaldiak ugari ta eskura-

-ereez. Antzokietarako safera merkea det. Norbaitek esan zin Efusi'ko langileen opioa antzerkiak direla. Ondo esana. Onelango egurastaldi ederetan usten dizkite lan aspergafietan biltzen dituzten amorazioak. Lanaldia amaitu ondoren an zoatzik aldraka antzokira. Gu ere bai aien tartean. Etzegok aukerako jarlekurik. Guziak naasian. Gure alboan neskatz batzuek sagarai ozkaka ari dituk eta azkenengo mutxikin ondata lufera yalki diate. Noizpenka sakeletik ateratako ofaziz buruko txima sastarai ofaztaldi bat zemaioe, alkar-ekin garasika mintza bitartean.

Antzezki polita, ofaatik, ikusi genduana. Remski Korsakof'en erestaldi zoragarria. Afigarria gure alboetan nabari degun txirotasunetik antzestaldian oartzen degun aberastasunera dagon bitartea. Begiak asetzeko ta gogoatsetzeka naiko dizkik aberas-pitintxu oyek efi gizagajo onek, nunbait.

Kalean gaituk befiro, bazterak ikusi nairik. Gure aufferan bikote bat zijoak. Guda-mutilak zirudie atzetik ikusirik. Gauza aitagarri bat oartu dit biengan. Alkafi zirika maite-jostetan ba'lebiltz bezela, eztiki ta gozoki mintzatuz zijoatzik. Txikienari, soña makurtuz, bestea labainez ondoratzen zaiok! Ez dizkit nik nere efialdean guda-mutilak onelan alkar maite-maxiatzen ikusi.

Ontan, ordea, gure erbestear itzots ozenera, buruari atzera eragitean, gure ikusnaya bai ase bear, araietan! Txikiena nexka gazte xalo ta liraña uan. Eta bai txairo zeramazkila neskatzak guda-jantziak! Prakak, txamaña luzea ta txapel-txatala. Ez izan nik gogoan boltxebitarfen artean emakumeak ere gudari izan ditez-

kela. ¿Senar-emazteak öte-ziran? Ala, ezkongei mai-tariak?

Eunka gudari zekusazgu kale-zear. Garagañilean erleak erlauntzian burunbaka, aztoaturik, sartu-irtenka ibili oi diranez. Oinbeste gudarien pean zapaldurik dagon efiak, nola mañurik jaso? ¿Nola txintik atera?

Gizonak eta emaztekiak eskubide berdiñak zeduzkae. Ezkontza maxiagañia ikusia ginun. Etziaten neska ta mutilak gureak gogo-bañenean duten ames zora-gañirik. Ezta-ere aüfetio luzaroan eztayak gertutzeko kezketan betazalak efe beañik.

Zeregin oetarako ango efi guziak dite landola berezia. Tira, ba. Ba-zoatzik senar-gaya ta emazte-gaya landola öfetara. Mutila zarpil jantzirik; beste edozein egunetan bezela; lan-egunetako soñekoz. Neskaxa ere berdin. Eguneroko gonaz ta sorbalda-gañean artilezko estalkitxoa deramala.

Bi edo iru ezagun atzetik laguntzale. Eman beren izenak eta rublo bat (ogerleko bat uñean) luzatu ondoren, buztartuak zeudek gazteok. Une artan alkañi begiraturuz, bialtzen dioten iripartxo ezea dek eztai ortako poz-amets dana. Somatu nolako legoña dan.

Oartu, orde, emengo neska ameslariak eta mutil zoroak. Alkañekin bizi izaten bereala aspertzen ba'dira; alkañen artean zerikusirik iza nai ezpa'dute, gaztigatu noiz-nai aitaturiko landolara ta nai danean ezkon buztafia askatua legokek. Beste maite gisagokoren baten bila jun bear.

Esi gabeko maitaekerietzaz mintzatzean, alde oetako mutil eiztari zenbaitek buruan zoro erabili oi dituzten

ametsak, sultan-amets biuriak! An oartu gendun mai-
teak ez dik, o'raatik, emengoaren ederik. Maite lego'a
dek; asetzen ez duna. Antola mutilek. Berdiñekoa dek
emengo nexka bigun eta goxoen gogo uskurtzalea ta
sendi-bañuan semetxoen ezpan gofietan loratzen dan
ufezko irpartxo paregabea!

III

OITURA AITAGAÑIAK

Aitagariak dira, benetan, Dostoiewski, Tolstoi eta Gorki idazleen izenak. Aintzinako Eñusi'ko elertilari aipatuengandik gaurko kaxkafengana dagon alde!

Areik elertian baizen nagusi ziran gizatasunean ere. Agintari biozgabeen pean zutik eta buru-tente ibiltzen ikasiak. Zigoñak etzituan kikiltzen; ez gogo-kuzkurtzen. Beartsuen alde jokutzen ziran beti; negartiengan ufikal-kor; nekazarien laguntzale. Eñusi'ko efegea ta bere kide ankeñak eñi gaxoa, zaldun zitalak muxal gaztea antzo, zartaka erabilenian, izendaturiko idazleok aro jarki ziran. Beste utsune batzuek eukirik ere, onexegaitik zaizkigu begiko.

Leengo agintariak aginte-aulkietatik uzkailli zituan itxuslakundearen ondoren, beste agintera leunagoa ekañela boltxebitañak uste bear. Baña, bai zera! Leen baño ere okeñago orain. Zigorpean indañez medera-turik dauke eñi goxoa zirkiñik egiteko bide gabe. Miña ao-sapayan josita euki bear.

Gaur eguneko idazleak eta elertilariak landugabeak, sastañak, zarpilak eta lazkañak dira. Okeñagotzat jotzen deguna, beñiz, agintari biozgabeen azpain auspez da-bitzanak lotsagañi. Idazkeran edertasunik ez; joeran zutitasunik ere ez. Vedni'ren saguzar-egada, sapelaitsen gisakoa iduri zaye.

Aize guztietara zabaldua da boltxebitañak uskurtzai dioten gofotoa. Gaztetandik ezjakite beltzean azten

ditue mutil eta neskatxoak. Gizonaren biotz bañenean Jaungoikoaren izena bera ere efoetatik atera nayeon gazteak ezjakiñean lotzen ditue. Asma, irakurle, noraño doan boltxebitarēn goñotoa.

■ Uskurtzaren aurkako museo bat daukae Moscou'n. Areto, zabala. Ormetatik exegirik mila mañazki ta oyal margoztu. Or-emen naasian mai-gañetan eta zurezko zoruetan irudiak zutik. Mañazki ta irudi oyek iribide ta fafabidetzat jañiak dira. Ikusi katolikoen oiturak itxuskatzeko buruz, nolako pitxi ifigariak ipiñi dituen.

■ Espani artu du margolariak katolikotosunaren luñalde jatortzat. Esan beañik ez boltxebitarak gai onetan (katolikotasun-gayan), Euzkadi España'ko mugen bañutian josirik daukela. Senidetzat jotzen dituela. Diodan mañazki ofetan iru apaiz ageri dira. Sagardao-upelaren antzeko urdail eta sabel borobilaz, lodiaren-lodiz, lertu beañean bat. Beste biak alboetatik esku betez lukainka ta odolki pñloak ekiñalan aoratzen ari zaizko.

■ Ondoko mañazkian, beñiz, ibildeuna agiri da. Eleizatik apaiz eta lekaide eñeskadak irtetzen luzeran zeañetaka. Papan lodiko lekaideak, borobilaren-borobilaz balantzaka pñfitan asteko unean, ibiñi eziñik. Or-emen tarteka gangar-luzeak; buruagaz izafak ikuitzeko besteke zintzur amaigabea dutenak. Pañegañizko esakunak azpian. Onelaxen ifikatzen ditue uskurtz-oitura guztiak.

■ Europa'ko lateñi auñeratuenetan ez dek txanketakoa auzipean korapiloturik ibiñi beaña. Bateko, legegizonak legeai biñakatzen diezten zokondo, leiza ta besapeak; besteke, bein-beineko epai-maiak; uñengo, goragoko epaikariak; eta, azkenik, guztien artean autzi-etxean

eraikitzen dituen ingi-tontofak. Iguingari, aspagari ta ufea ugari atera beafekoa da auzipean ibili beara.

Arlo onetan erusitafak beste laterietakoak baño auferago zoatzik. Auzi-etxea ba zeukae; baita ere epaikariak. Bertan duten epailaririk zuzenena ta apaituena, nor dala uste dezute? Emakume bat. Aintzina jantzi-garbitzale izaniko emakumea. Bein-beinian epaya ego-ki azaltzeko ez dik emazteki onek parerik izan bear. Etzeukak, orde, ortarako titulu ta jatofi-afoz gafasirik jaso bearik.

Alkafen artean gizon bik asafarik ba'dute bijoaz arin epailariengana. Esan bitzate mintzoz bakoitzak bere aldeko zergaitiak. Gizon berezien laguntzarik nai izan ezkeru, an zeudek lanaren zai legegizon aitagariak. Ez gureen gisan apain eta soineko bereziz jantzirik. Langile itxurakoak; jantzi afatatuz. Ez diate ezetariko titulorik. Gai onetarako dauken zaletasuna dek eren laguntzarik onena.

Ara daramaen arloa auzilariak azaldu orduko, epailariak berberton agertuko du bere epaia. ¿Zuzena ala okefa? Eztakigu. Baña ara doazanak ez dute auzi-pe naasietan biufitu bearik. Eta... ez da uskeria.

Ez uste, gero, dana naasikeria dala Erusi'n. Ez uste mutil koskofak ere nai duten eran lotsagabe ibili litezkenik. Legeai bear dan begiramenik espa'diote; gaiztora zearo okerturik barundatzen ba'ditue; lotsagabe ta biufi jokatzen ba'dira, aztexe berezi batera eruaten ditue. An baruan izaera biufia erabañitzen ekin bear ortarako ipiñirik dauzkaten gizonak. Mutil basati oien joera leuntzen eta obetzen diarduen gizonak

ba'dira an. ¿Nork esango olakorik? Etxebaru oretako betebeaŕetan, oŕaatik, al-danik askatuen uzten ditue gaztetxoak. Berenez zuzenera oitu ditezen, diotenez.

Era guztitariko eskupekoak debekauta daude luŕalde onetan. Alere, erbestekorik sakelerantz kiñuka oartzen ba'due (alboan ikuslerik baŕundatzen ezdutela, beintzat), laster dituzu ondoan laban-laban esku-luzeka.

Gu geunden jatetxetik irtetzean, nere emazteak —Garcia Sanchiz'ek dio—, bere eskaŕa jatetxeko andere nagosiari agertu nairik, ufin (perfume) -bonbilatxo bat eman zion. ¡Emazteki aren poza! Aintzina andere aintzaturia izana zirudin. Ezin zeikion, ba, neure emaztetxoak eskupeko gogokogorik eman. Boltxebitafak agintzen duten ezkeroz, Rusi'n arkitu ezin liteken gauza da ufiña. Ordañez nereari emateko ez eukan andere gaxo arek ezer. ¡Bai bere tamala eskar onez agertu ere!

(A Z K E N A)

GOAZIK BASERI-ALDERA

AMAIKA NEKEREN SEMEA DEK OGIAI

*1931'ngo "Kirikiño-saria"
irabazi zun idazlana.*

Ara emen izpef-afantzun gizona, egunkaria buruzki ta belafi gañian luma gert-gert. Gaurkotasun ufe-afiz bitxiztatuz, idazlanak josi beafa baitik izperkariak. Irakurlearen ao-sapaia ur-ur biurtzeko eztek baneatze obenik. Erabiliaren buruz bafengo mamia, mintza ufaturik, xeeke mutxikatua izanik ere, azal-morkolak, beintzat, jakin-naia eztenka zirikatu bear dik. Aor idazlearen leen-lana.

Befi agergafietako baten bila, ernai zijoatzik begiak lefoetan bafena. Or zebiltzak egun oetan efi-agintariak aginte-aulkietara nor leen igongo, besurde antzean alkafi muturkatuz, griñapean uxafez iskanbilka. Ut, ut! Goazik aruntzago... ¡A! Ba-dit oraingoan albista argiragafia!

Ogiaren salneuria eraxteko ustean dizkigu ogigileak. ¿Ez al dek afigafia auxe? Jankai guziak gooraka

zijoazen garaian, bei-okelak, txafikiak eta ogia bat-baten jeisten asi zaizkiguk. Ai, ene, arakin eta ogikin biotzekuok; jafai gelditzeke olaxen aldapa-beera irix-tadan. Ez, gero, uste etxekoandre zuuentzat bakarik dala atsegari merkatze ori. Eztakizue, noski, zenbaterano eskartzen zaituegun gizonezkuok ere. ¿Ez al-dituk, bada, emakumeak darabiltzien ure-txintxiñak leendik giza-sakeletik irtenak?

Ogia dala-ta, oek burutazioak sortu zaizkidanak! An nauk, erbiaren gisan, or-emen ozka lafe arin goxoan. ¿Zegaz egiten dik okiñak ogia? Iriñaz. ¿Alea egotzeko nun erosten dik efortariak garia? Nekazariengandik. Emen gaituk bada, nai gendun bidean, ogigiteak dakartzin lanetzaz jarduteko asmoz.

Uri-gizon zenbaitek oberik-eztzat jotzen diate baseñitaren biziera. Auzipe naasian bigufiki korapiloturik, nundik irtengo, Ariadna'ren ari-ertza bilakatzen dun lege-gizonak; gaberdian gaxoentzat laguntza-eske dijoazkion osagileak; eta diruetxeak dardar-ikaraz bañundatzen ditun dirudunak, nekazariaren bekaitza diate. Onek buru-austerik espa'lu bezela, kezka-gabeko atsedan lasaia egozten ziote. Orati olerkariaren aldian ere, dionez, ala izan bear zin. ¡Lotsa iretzat, gizadi aroko ofentzat; atsegin-itzak ezpañetatik dirizkikala abil beti ta egundo zorionik iritxi ezin dekan, gizadi zoroa! Ames oikin zoraturik dabiltzanak etzekite ezer, ofaatik, baseñitaren bizitza latzaz. Berdiñekua det negutean uriko etxe-bañuan berokiñaren babesean eskuak alkafi igortziz, epel-epel beñiketari jardutea. Alere, goazik gaurkoz baseñi-aldera.

Mendi-gailufetatik amilduz, asiak dituk neguko elur-malotak. Aize-burunba otsa zebilek zifituetan negar-kařaxiz. Leiařetan txingof-aleak zirtaka, Eztek etxetik-at ibiltzen giro. Atsegařigoa dek telatupeko epeltasuna! Ara or egur-mokofak suburni-gainean txinpart jarioka. Laratzetik zintzilizka zegokan pertzean ore-galda barbarka. Abereak ukulun, luřun beroz bildurik, ausnařean paketsu. Giro uke, su-baztařeko pago-pitzaki gainera anakak luzatuz, goza-goza egoten. Abereentzat jatekoa ekafi beařa zegok, ordea; beiak gose antxean bai-zeudek. Arbiondoak igitaie z txikituki aska-sabela bete daiegun. ¡Berrrr. ! An zijoak nekazaria, zakua burutik zintzilik, txingorpean arbi-bila zangoak lokatzetan plisti-plasta zipirztin zabalduz.

Orzkarbi danean, beřiz, a ze izoztea! Laiotz-aldeko eřekondoetan ba-dek ontza beteko aintziara. Garia ereiteko zeukagu oraindik; gaur ermo saiatu bearko. Lotsagari uke, bestela, Gabonak irixtean garia erein gabe idukitzea. Goizeko ozkifian dindifia suduřetik dariola, asi dek lanean nekazaria otzikaraz goldearen gain kakotuxe; bei uztartuei dariten luřun-likak ondo lerdakatzuz zeramakik. Lur oek azpikoaz goratzen jarduna dek leen lai-zoia. Olar ařoa aztařika dabilenean ořoak mokoka inguratzen dutenez, emakume-taldeak laiariak jasotako zotalak atxure z xeatzen zizkien. Laiak eta goldeak iraulitako luřak area-ortzak berditzen dizkire. Lařain-eřayak idikita dauden ezkerro, zabal dezagun gari-azia. Atera zořotik alea ta astindu besoak. Egueřitatik asko uřindu gabe, buru meez irtengo dek sokof-artetik gari-landarea. Eluřak estaliko dizkik lař-

ter gari-soroak; baita maindira zuripe artatik landare ezea lodixeago jeiki ere.

Martxoa irixtean, gari-jofan ekin bear. Lasto edeña zekañek. Añi-erauntsiren bat edo ugolde ikaragafirrik eztala, igita bikaña izango diagu. Tarteetan erne zaizkion olo ta belaf-mordoxkak, zuazte ortik; gari saila ofaztu dezagun. Kontuz ibili bear, ofaatik, jofaiaz triskantzarik ez egiteko. Eginbear arduratsu ontarako eztek aitona zaaña adiñakorik. Ez dik sail zabala auferatuko; baña zenek maitekigo, zeñek egokigo garia jofatu?

Udabefia juna dek. Margo orixka ikusgafia zekañek garisoroak. Aizeak eraginda galburu mardulak kulunkatzen diranian, astun itxura zeukae: ale maletsa dite, nunbait, bizar-azpian. Burua makurtzean, "artu iguzute alea" esanez dabiltzala zirudie. Igaz alako bi etxeratuiko dizkigu aurten: eun iimi, bai. Eresarkiak izango dik lana iimi ta lakari gainetako tontofak neufikatzeko eraxten. ¿Marandioko aletegian ainbeste toki izango ete-digu?

Agor-ilean gaituk. ¡Au eguzkiaren kiskalbeaña! Jo dezagun gari-lastoa zuztaf-ondotik. Ekin ziote igitariak. Eguzki-izpiak jota, igitarien eskuetan igitaiak, dirdaiak ugari dariztelarik zebiltzak. Alboan neska gazte bi prest zeudek baba-beltz landarak zuztafetik indarka ateratzeko, igitariantzat esku-topo izan ez ditezen. An atzeragotik gizon-emakumeak, naasian, azaoketan ari dituk, gari-eskuteak lotuz. Aski luzatu gabe ikusiko dizkigu lafain-erdian azao-metak txigortzeu burua lerdin jasorik.

Nork esan, zein latza dan gari-jotzea! Orain lan ofe-
tarako tresna bereziak ba-zeudek. Antzina ari txabalen
gainean zartaka besoen indaiez galburuak lertu beafa
izaten ukan. Bizkafean-beera izerdiaz nastufik sartzen
diran autsa ta galbizafak kentzeko, soin osoa lexibatu
bearko Ezperen, nork burutu ark ematen dun egon-ezin
zulagariakin! Gari-ale oria gorde dezagun maiteki; urea
baitek ale au. Lastoa sapaira baztertu. Izango dek zeni
emana. Abereentzat jateko atsegiña dek; legoí-xamaña
ezpa'litz. Gau ilunetan bideak argitzeko eztek, ordea,
lasto-zuzien adiñako argiontzirik. Aize zakañaren buf-
undarak etzetik izaltzen, zuziak.

Ara nun dijoan orain asto-zaia eñotara-bidean zakua
trukatzera. Alea zeramakik et iriña etxerako dik. Eñotariak
trukatze ofegatik laka azitxoa kendu afen, poz-pozik
etxeratzen dituk nekazariak; iriñ ofekin, erdi-eaulkirik,
labean eñetzen duten otasa gozoa bai-zaitek. Kaleko
umeak ere atsegiñez noizpeinik ozkatzen diate baseñiko
opiña. Egunero jateko lakaña dek. Nekazariak naiago
dizkiate urietako opil zuri biguñak etxeko ogi beltz zakaña
baño. Artoatzaz zeresanik ez. ¿Zer uste dezute, bada?
Baseñitañak eztakiela Viena'ko opiltxo xamuña obego
tzat jotzen ala? Mutil-koskoñentzat, beñiz, ogia egos-
teko gertutzen dan leami-orea bezelakorik bai al.dek?

Afigañia, benetan, ogiaren jun-etofia. Alde guzietan
nagusi sartzen dan janaria. Zurezko txabola nafatxetik
aberatsen etxe apainetara ta emendik eñegeen jauregie-
tara. Danak moxuka ta laztanka maitemiñez darabil-
kien maitale bakana zirudik. Beinere ezetzik esaten
eztun maitalia, gainera. Usurbil'ko angulatxoak luñezko

ontzjtxoan pilpilka banatzen ikusita. nork opil-mui-
naren zatitxo zuriari ankezez uko-egin? Bustialdi
zerutafa...!

Orain ogiaren salneuria merkatzean, aberatsai ojola
aundirik etzaiek izango. Txiroak, bai, igafiko ziote.
Gari-biltzaleai neufi-beeratze ori etzekiat alaigafi izan-
go zaiten, ofaatik.

(AMAYA)

SILVIO PELLICO'REN BIOZKADAK

I

¡OÑAZEAN ZUTITASUN EDEÑA!

Solera'tik irten baño len, Maroncelli gizajoari bafen -zaldař ikaragaři bat jayo zitzayon ezkeřeko belaunburuan. Aurenetik etzan jasan-eziņekoa oņazea; eřenga ibili beařa bakařik. Gerora, ordea, ezin erabili ara ta ona burdiņezko lotukiak. Noizbeinik bakařik irtetzen zan egurastera. Udazkeneko goiz batean nirekin atera nai izan zun. Eduřak zurizkatzen zitun bazteřak. Zorigaitzez besotik e'neramakin une batean, estapurut egiņik, ustegabeen luřa jo zun. Tankatekoak biziki zitaldu zion belauneko miņa. Zutik irauteko kemenik gabe lotu zan gajoa ta lasterka oeratu gendun. Gaitzaren gaiztasuna oartzean, lotukiak kentzeko agindu zun osalariak. Ařezkero, egunetik-egunera gaiztotuz zijoan aunditasuna. Itxura erdiragafia, agian, belaunarena. Geroago ta oņazeak ziran zofotzago.

Etzeukan atsedetik ez ogean eta ez ogetik-at. Jeikitzeko edo ta ogean etzuteko igitu beařean, artzen nion nik berna esku bigunez eta era berean zaindurik erabili ta gogoko erara jaři. Aldaketa oek, ofatio, bein baño geyagotan lařialdi iluna sorterazi zioten.

Osagai guzietara jo zun osalariak. Izañak; ére -gayak; txataf busti ta legofak. Etzan bigundu gaitza. Okeferagotu baizik. Naigabea bizitu. Ére ondoren, zornea zerion. Zauri beltz utsa biurtu zan aundita-sun izugaria.

Ni baño askozaz ere atsekabeagoa ta erukafiagoa zan Maroncelli. Ala ere, nork ageftu noragiñokoa zan nire biozmiña! Adiskide maitearen ondoan, atsegafi zitzaidan gaxoa zaitzea. Argizaria sutan urtzen dan bezain lastefean zijoan itzalduz bizitza ua. Oñaze -azpian biotz-uratur oartu gizajoa ta adiskide onaren osasun-biderako ezin ezer egin. Jakin nik belaun ua etzala iñoiz sendatuko; ikusi erukafia eriotzaien zai buru-makuf...; eta ezin ezer. Bere adorea ta gogo-zutitasuna ixilean aintzatu besterik ezin. ¡Oi! Oldozkun oek nola erdibikatzen ziaten naigabe-miñez biotza!

* * *

Zorigaitz ikaragafi oen pean ikusi izan ba'zenduten nere lagun ona bertsoak kantatuz, befitsu antzean itze-giñez...? Bere miñak neri izkutatu nairik zitun zinstu ezin leizken jolasak. Ordurako etzizokan urdalak beaf bezela janariak urtzen; ezin zezakian lorik; eta argaltasunak eta indargetasunak zearo luferatu zun. Noizpenka, ordea, bafengo adoreak arpegia bizikatzen zion eta ara ordun gajoa ni poztu ta argitu nairik.

Eztira agef-efazak bederatzi ilabeteen luzeran jasan bear izan zitun oñazeak. Azkenik osalariak epai-batzafean batu ziran. Iritxi zan osalari-burua. Gaxoa

astiro aztertu ondoren, besteak esana ontzat emanik atera zan. Bere iritzirik ez agertu nai. Ez esan nai gaitzak etzuala osabiderik.

Geroxeago agertu zan espetxeko agintari nagosia ta, Maroncelli'rengana zuzenduz, aonela mintzatu zan:

—Osalari gurena ez da ausartu zure afean bere epaya azaltzen. Bearkizun ankei bat entzuteko indaiki izango ez ote-zendun bildu baizan. Adorea ba-dezula erantzun diot nik.

Maroncelli'k jaulki zun:—Onenbesteko oñaze zula-gaŕien pean intxiritxo bat aotik atera gabe irautean, nere zutitasunaren naiko befi ba-dezakezutela deritzait. Osalariak agertu dun epaya...?

—Bai, jauna, bai; ebakuntza. Ordea, zure indargetasuna oarturik, ezin ausartu. Zauden argaltasunean, jasango al-zenduke iztefaren ebakitzea? Antola ondo buruzkatzen dezun galbidea.

—¿Zer? ¿Eriotza? Nola nai dan dala, zulakatzen nauten iltze zofozt oen zulatua atertzen eztalarik, ez al-datorkit aurki eriotza?

—Ala ba'derizkiozu, bereala gaztigatuko det Vienna'ra zure naya. Betorkigula lenbailen ebakuntzarako baimena.

—¡A! Beraz, ortarako ere baimen berezi baten beafa al-degu?

—Bai, jauna.

Zortzi egunen buruan eldu zitzaigun baimena. Areto zabalagora aldatu zuten gaxoa ta ni berakin batean juateko baimena eskatu zun. Nigana alderatuz jardetsi ere:—Ebakuntza bitartean il nindeke eta gitxienez nai

nukeana da nere adiskide zoliaren besoetan azken-arnasa itzaltzea.

Utzi ziaten sarbidea. Wrba, apaizak, eman ziozkan ikurtonak. Artean etziran iritxi ebalariak eta zai egon beaf. Une lafi artan olerki edef bat asmatuz eta oguziz eman zun astia Maroncelli'k. Ara emen olefki polita:

"Noraño zuazte, Italia'ko aizetxo biguñak? Ez aldezute egundo espetxeratu erukañiaren bekokia laz-tandu beaf? Zenbat aldiz nabilen ni ofilari ta lorilari deika! Joanak dituk, ordea; eta etzekarkioe lotuari azkatasunik. Itunduz zoak Moravia'ko zerupean izadia. Eta ara ni, zorigaitzaren azpian, zinkurinka etengabe. Anbat uke aurki ba'letor egunsentiaren argiufatzea. Ordun nire senideak eta amak esku zoliz osatuko liatezkek zauriak. Laño-artetik len zetorkidan argi-txifista, ofa orain, zearo etena eta aresitu erukaña itxaropenaren izpirik gabe!"

Eldu ziran noizpatean ebakitzaleak. Bi ziran. Etxekoa bat. Bizargiña. Ebaguntzaren baten beafean, lenengoko eskubidea zeukana. Etzion iñori uzten zeregin ori. Viena'ko ikastetxeko ikasle gazte bat zan bestea. Ordurako aipatua. Jaurleak bialdua. Onek egin naiko zun ebaguntza. Ala ere besteak egianaren ikusle lotu beaf izan zun.

Oe-baenetik bernak zintzilik zituala jafi zuten gaxoa. Nere besoetan eutsiz nedukala. Aiztoaren ibil-bidea ari-bilduz egin zioten belauna baño goraxeago. Asi zun lana ebakitzaleak. Lenengoz beatzaren sako-neragiñoko ebagia bira osoan. Alderatu zun alboe-

tarantz azala ta zain tartean aiztoa bafuratuz jañai. Borboñean zerion odola. Ezuña zefatu zioten, azkenik.

Bere berna gaiztuna zeramakitela bafundatu arte, etzuan tautik esan Maroncelli'k. Berna ilari begiratu efukioña bialduz, ebalariagana zuzendu zan:—Arerio gaizto bategandik aldendu nazu ta eztakit nola ordaindu zure egite on-ona.

Leyoan lañosa edef bat ageri zan ontzitxoan. Eta neri:—Ekaidazu, afen, lañosa ori.

Eraman nion eta ebalariari eskeñiz esan zion:—Nere eskañaren adibidetzat ez daukat auxe besterik. Torizu afen.

Artu zun onek lañosa. Baita malkoak, eutsi-eziñez, oparo ixuri ere.

II

¡BIOTZAREN UREA!

Nere egurastoki politaren ondoan bizi zan espetxeko agintari-burua. Añez-añe, beñiz, gudarien buruzagi bat. Ayen bizitokietatik norbait atera orduko, aringa aulkitik zutiturik, uferatzen nintzan. Maite-itzen egafi izan. Efuki-tantak milikatu nai gogoak. Biotza gozatzen bai-ziaten itz bigunak.

Agintari burukoaren emaztea bañengo gaitzak joa zebilen aintzinatik. Egunetik egunera argizaria bezela urtuz zijoan gaxoa. Gurpildun esku-oe batean ateratzen zuten noiz-edo-bein. Nere bizitza ufatuari gengozkion geyenean. Berdingabeko zorigaiztoatzaz mintzatzean, negarari ekiten zion. Efukiak biotza ukitzen. Izakera zolia zan emakume arena. Begi beltz gozo ikaratiak zitun. Usakumearen gisan bildurikarak bigunki atzemaña. Ala-ta-ere ba-zekin, itzegitean, goiko soin-erdia oetik niganatuz, biziki mintzatzen.

Bein batean esan nion: —Zure arpegi ori ikustean, nere aldi bateko laguntxo zoragafi bat datorkit gogora. Biozki maitatu muana.

Ufesagararen gofiz sutu zizaizkon matrail zurbilak. Samurki ta bear bezelako itzalez erantzun zidan: —Lastef obiratuko naute. Ez bedi atertu an zure niganako oroitzapena. ¿Egingo al-dezu nizaz otoi ta, batez ere, emen utzi beaf ditudan aigerutxo oetzaz?

Etzan añezkero irten emakume gaxoa. Gaitzak zearo gainditu zun ordurako. Ilabete batzuen luzeran erdi-itzaliz ibili ondoren, oro itzali zan aren bizitz-argia.

Etzan geyago ageftu nere agurastaldietara. Jaungoikoarengan beza betiko atsedena.

Iru aurtxo utzi zitun Cupido'ren antzekoak irurak. Bulafekoa oraindio laugarrena. Il baño len alkafekin mintzatur geundela, aurtxoak uferatzean, maiteki besarkatzen zitun eta nereganatur esan ere: —Nor izango ote-dute efukafi oek amazurtz? Ufikal bedi Jaungoikoa. Amaren biotz samura izan ez aŕen, sabel biguna beza beintzat ume gaxoentzat. Zaintzale ernea bedi, beintzat.

Malko-zidafak dizdazatzen ziozkan bigi-niniak olakoetan andere doakabeari.

Ama galdu zuten ezkeroz, safitan jolasten ziran umetxoak nerekin. Beso-artean estutzen nitun maiz eta baita amagandik ikasitako otoy a esan-arazi ere. Ontan. ordea, nere gogoetak ustegabea uŕin egatzen ziran. Nere amarengana. Goraintzi paregabea! Zenbat aldiz otoy nitzaz zeruratzen ote-zun! Ara nola margozten zidan irudipenak aren irudia. Eskuak alkafi egotziz Goikoari zotiñez aŕenga: "Aurtxoak txikitandik galtzen ditun ama baño ere efukafiagoa naiz ni, semeak azi ta azkenik besoetatik indarka aldendu diozkatena ama!

Amonatxo bi izan zituen umeak amaren ordeko. Agintari nagusiaren ama bat. Aren izekoa bestea. Nere bizitzaren befi jakin nai ta edestu niezten gorabera ilunak. Ainbeste zorigaitzen aŕean bulafa joaz zioten: —Au gure zori zitala! Al gendukean guzia egin nai zure alde ta ezer ezin egin Jakizu, ordea. Afesi oen tartetik irtetzen zeran egunean, gure biotza ere pozaren pozaz gañeztuko da.

Lenengoz aitatu dedana nuan geyenean lagun. Go-

goa zutiarazteko lako itzak ixurtzen zizkidan gogora zoliki. Etzicn seme batek nik baño itzal andiangoaz entzungo. Biotzean josita lotzen zitzaizkidan aren esanak.

Etziran, ez, iñoiz entzungabeak zesaizkidanak. Ez ninduen aspertzzen ala ere. Ez, ez. Alaxen dijoakio Mayatzean lufari intz xea. Ez duala zorigaitzak gizona dolorkatzen. Goratu bai; aintzatu bai; saindutu bai. Ai, Jaungoikoaren epai ezkutura irixi al-ba'gindezke. Amai-ka bider ikusiko giñuzke eukitsuak eta aberatsak eta garaitzaleak, beste erukañi ta azpiratu zenbait baño berago ta zokondoago. Oñazearen eta zorigaitzaren laguntzale degu beti Jaungoikoa. Kurutzearen azpian gizonkiro irautea da gizonarentzat aintzarik gorengoena. Galtzairua sutegian bezala, bafiztatzen du miñak giza-biotza. Ayek ziran esanak amonatxo baten aorako!

* * *

Orgatiletik afastaka nerabiltzkin burdin-kateak, biziki minberatzen zidaten oin-gaña. Ugeldu beltza atera zidaten bira osoan. Loa kentzen zidan miñak. Osasunaren kaltezko. Schiller'ek biritan esan zidan agintari-buruari adierazteko lotuki aren bidegabekeria. Osalariaren betebeafa zala ua kentzea.

Ez nion lenengoz jaramonik egin. Gerora, ordea, miñak bearturik erakutsi nion osalariari nere oñeko zauria. Itxaro e'nuana erantzun zidan. Etzala artean nere osasuna ainbesteragiño auldu. E'neukala katea erabiltzea beste biderik.

Erantzun onek gogo-bañena bai sutu. Baita esana damutu ere. Eta ase'rearen esia zearo askatuz, Schiller'i

jaulki nion: "Ara zer gertatu zaidan zure esanera ibiltzeagatik".

Itz oek latzki jauñti nitun aotik. Schiller ere, ordea, lazkar utsal zan izatez eta kolko-bafengo zirimola laster atera zun. Onelan jaulki zidan berea: "Etzaizu, beraz, atsegin zure eskaria ezeztutzea, maite? Ezta neri ere inoren arokeriak eta lazkeriak jasatea".

Eta giltzakaz burdin-ots ikaragafia egiñaz urindu zan. Erdi-zoraturik utzi nindun. Bereala asi zan gogo mintzo ixilez gogora: Gizonaren azal latzaren azpian ez al-da urea ageri? Egi utsal jaulki didana. Zenbat bider amozazioaren suak garabiltzianian, gogoaren indafa somatu genduana, ez da ziltakeri utsal besterik. Jatordukoan Kunda'k ekafi zizkidan janariak. Schiller, oi ez bezala, ate-ondoan tinkatu zan. Deitu nion. Eztaukat orain betarik --erantzun zidan itz legofez.

Jauzi ikaragafi batez, basakatuaren gisan, jarki nitzan aulkitik. Arengana uferatuz didafkatu neutson:

—Nik ezer jatea nai ba'dezu, kendu egizu bekañeko zimur ori.

—Nolako arpegia jafi beaf dizut, bada? —erantzunez bekokia zerbait leundu zun.

—Gizon on baten arpegia; adiskide baten tankera.

—Tira, ba, tira. Jatorduak zuri on-egiteko, dantzan egin beaf dedala ba'derizkiozu, oraintxe nozu dantzan.

Esan eta egin. Zango luzeak gefiragiño jasoaz asi zan pafezka dantzatzen. Iñi-karkara ugaldeka ixuri zan batbatean nere kolko-bafendik.

(AZKENA)

UTSEGIÑAK

OÑIAL- DEA	LEÑOIA	IRAÑITA	ESAN BEAR
9	7	Korostizko	Gorostizko
22	3	azan	azanan
27	Idazburua	Ondasunen zazaltzalea	Ondasunen zabaltzalea
27	17	ditu, ezin zorigaitzez,	ezin ditu, zorigaitzez,
37	5	baixen	baizen
38	13	indañaldairen	indañaldiaren
38	20	Jaungoikoarengamaño	Jaugoikoarenganaño
38	16	bañatzen diran	bañatzen ditun
86	6	irpartxo	iripartxo
87	16	mederaturik	menderaturik
88	30	autzi-etxean	auzi-etxean
90	14	Rusi'n	Érusi'n
91	5	obenik	oberik

ARKIBIDEA

Oñaldeak

LORETI (MAITASUN-EDESTIA)

I - Gaztelu zuriko anderetxoa	3
II - Maitearetzazko bañien ekarlea	6
III - Eskalearen ibiliak	13
IV - Maitearen bila	17
V - Biañitz'en	22
VI - Ondasunen zabaltzalea	27
¡Laretxe'ko sorgiña! (irakurgaya)	29
Mikel, arantzale zangaña (giza-irudia)	35
Moringer zaldunaren edestia (olerki-kantua)	39

BAROJA IDAZLEA NERE BEGI-NINIETAN

I - Zirindak	51
II - Ekaitza ("Xanti Andia")	56
III - Arantzaleen lelo astuna	61
IV - Matxin igesi	65
Papini'ren irudipen-amesak	69

EÑUSKO ZABALDIETAN BAÑENA

I - Izua oro	77
II - Stalin'en aginte-pean, Moscou	82
III - Oitura aitagañiak	87
Goazik baseñi-aldera (1931'ngo "Kirikiño-saria").	91

SILVIO PELLICO'REN BIOZKADAK

I - ¡Oñazean zutitasun edeña!	97
II - ¡Biotzaren ufea!	102

Precio: 2,500